

Stiftelsen för Strategisk Forskning	
Ink	2014 -12- 16
Dnr.....	ZA14.0109
Handläggare.....	L. Hultman

GRANSKNINGSRAPPORT

SSF – att vara eller icke vara?

En granskning av Stiftelsen för strategisk forskning

Akademiernas förord

I stadgarna för de forskningsstiftelser som bildades med medel från de tidigare löntagarfonderna framgår att tre akademier - Kungl. Vetenskapsakademien (KVA), Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) och Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) - i olika konstellationer, har rätt att granska stiftelsernas verksamhet. I fallet med Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) är det KVA och IVA som gemensamt granskar stiftelsen. Hur arbetet i granskningarna ska bedrivas har reglerats i ett särskilt avtal mellan akademierna och stiftelserna och SSF är den fjärde stiftelsen som granskas inom ramen för avtalet.

Under 2014 tillsattes en granskningsgrupp bestående av Lars Calmfors (ordförande), Staffan Josephson, Jan-Anders Månson, Christina Ullenius och Suzanne Wennberg; samtliga ledamöter av KVA och/eller IVA. Gruppens arbete är nu avslutat och granskningsrapporten är överlämnad till akademierna den 2 december 2014. Granskningsgruppens uppdrag anses härmed vara avslutat och rapporten kan därför överlämnas till SSF:s styrelse och därefter offentliggöras. Akademierna vill tacka granskningsgruppen för dess arbete och hoppas att gruppens iakttagelser och rekommendationer skall stärka Stiftelsen för strategisk forskning, och andra liknande stiftelser, i deras värdefulla arbete för forskningssamhället.

Granskningskommitténs rapport finns bilagd i sin helhet. Frågor gällande rapporten besvaras i första hand av Lars Calmfors (granskningsgruppens ordförande), Per Hedenqvist (akademiråd, KVA) eller Johan Weigelt (akademisekreterare och vice vd, IVA).

För

Kungl. Vetenskapsakademien

Barbara Cannon

Preses

För

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien

Björn O. Nilsson

vd

SSF – att vara eller icke vara?

En granskning av Stiftelsen för strategisk forskning

Utförd av Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) och
Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) 2014

Förord

Föreliggande granskning av Stiftelsen för strategisk forskning har genomförts av en grupp ledamöter tillsatta av Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). Vi vill tacka stiftelsen för den beredvillighet med vilken man ställt underlagsmaterial till vårt förfogande. Vi vill även tacka alla dem som vi intervjuat och som hjälpt oss att belysa stiftelsens verksamhet från olika perspektiv.

Stockholm 2014-11-17

Lars Calmfors (ordförande)

Staffan Josephson

Jan-Anders Månson

Christina Ullenius

Suzanne Wennberg

Ylva Borgegård (utvärderingskoordinator, KVAs kansli)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KAPITEL 1 INLEDNING	1
1.1 SSF – en av sju forskningsstiftelser	1
1.2 Akademiernas granskningar	1
1.3 Akademiernas ordinarie granskning 2003	2
1.4 Akademiernas särskilda granskning 2013	2
KAPITEL 2 GRANSKNINGSUPPDRAGET	4
2.1 Uppdragets utformning och avgränsningar	4
2.2 Arbetets genomförande	4
2.3 Rapportens disposition	5
KAPITEL 3 STIFTELSENS ORGANISATION	6
3.1 Styrelse	6
3.2 Kansli	6
KAPITEL 4 UPPFÖLJNING AV DEN SÄRSKILDA GRANSKNINGEN	7
4.1 Arbetsmiljön i stiftelsen	8
4.2 Tillsyn och kontroll	8
4.3 Rollfördelningen mellan styrelse och ledning	10
4.4 Riktlinjer för representation och marknadsföring/PR	10
4.5 Sammanfattning	11
KAPITEL 5 STIFTELSENS ÄNDAMÅL	12
5.1 Ändamåls- och verksamhetsparagraferna	12
5.2 Stiftelsens tolkningar	13
5.3 Begreppet konkurrenskraft	14
5.4 Stiftelsens ändamål bör göras klarare	15
KAPITEL 6 STIFTELSENS VERKSAMHET	16
6.1 Forskningsområden	16
6.2 Bidragsformer	20
6.3 SSFs plats i systemet för forskningsfinansiering	25
6.4 SSFs roll för att identifiera brister i forskningsfinansieringen	26
6.5 Programmens karaktär	27

6.6	Samverkan med andra forskningsfinansiärer	28
KAPITEL 7 STIFTELSENS BESLUTSPROCESSER		29
7.1	Utformande av strategier	29
7.2	Från strategi till budget och utlysning	32
7.3	Beredning och bedömning av ansökningar	32
7.4	Programkommittéer	33
7.5	Utvärderingsarbetet	34
KAPITEL 8 LEVER STIFTELSEN UPP TILL SITT ÄNDAMÅL?		36
8.1	SSFs värdering av forskningen	36
8.2	Avnämarnas inflytande på verksamheten	37
8.3	ProViking – med ambitioner om mer näringslivsmedverkan	39
8.4	Styrelsens sammansättning	40
8.5	Nyttiggörande	41
KAPITEL 9 STIFTELSENS LIVSLÄNGD		43
KAPITEL 10 SAMMANFATTNING OCH REKOMMENDATIONER		45
10.1	Uppföljningen av den särskilda granskningen	45
10.2	Verksamheten	45
KÄLLFÖRTECKNING		50

KAPITEL 1 INLEDNING

1.1 SSF – en av sju forskningsstiftelser¹

Stiftelsen för strategisk forskning, SSF, är en av de sju forskningsstiftelser som bildades i samband med upplösningen av löntagarfonderna i början av 1990-talet. Stiftelserna, fortsättningsvis benämnda de statliga forskningsstiftelserna för att skilja dem från andra forskningsstiftelser, bildades i två omgångar.² SSF hörde till den första generationen som fick dela på cirka tio miljarder kronor i dåtidens penningvärde. Av dessa gick ungefär sex miljarder kronor till SSF.

Med stiftelserna ville den borgerliga regeringen skapa ett komplement till den rådande modellen för forskningsfinansiering via fakulteter och forskningsråd och åstadkomma nytänkande när det gällde form och struktur för stödet till forskningen. Det övergripande målet för stiftelserna, vilket löper som en röd tråd genom propositionstexter och utskottsbetänkanden, var att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft. Detta uppdrag skrevs också in i SSFs ändamålsparagraf.

Den dåvarande borgerliga regeringens avsikt var att de tilldelade resurserna skulle förbrukas snabbt – på tio till femton år. Samtidigt sökte man en juridisk form som dels skulle minimera regeringens inflytande över hur resurserna användes, dels förhindra förväntade försök av framtida regeringar av en annan politisk färg att använda resurserna till andra ändamål. Det förklarar stiftelseformen. Den socialdemokratiska oppositionen var däremot kritisk och menade att stiftelsebildningen innebar att stora tillgångar undandrogs från statlig kontroll och styrning. Socialdemokraterna förordade därför en associationsform som medgav offentlig insyn i verksamheterna och större möjligheter till statlig påverkan.

1.2 Akademiernas granskningar

Enligt stiftelsernas stadgar har tre akademier – Kungl. Vetenskapsakademien (KVA), Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) och Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) rätt att i olika konstellationer granska stiftelsernas verksamhet. I fallet SSF är KVA och IVA granskare. Akademierna har tidigare genomfört två *ordinarie* granskningar som publicerades 1998 respektive 2003.

I mitten av 2000-talet konstaterade KVA, IVA, KSLA och forskningsstiftelserna att riktlinjerna för granskningarna behövde förtydligas. Granskningsarbetet låg därför nere under ett par år. Samtidigt inledde akademierna ett arbete med att revidera direktiven. Slutresultatet blev ett avtal som akademierna och samtliga statliga forskningsstiftelser undertecknade i november 2011. Denna granskning görs inom ramen för detta avtal.

¹ Bakgrundsbeskrivningen i avsnittet bygger primärt på tre källor: KVA/IVA (2013a), s. 4–8; Sörlin (2005a), s. 369–412 (kapitel 11) samt KVA/IVA (2013b), s. 3–7.

² De sju statliga forskningsstiftelserna är Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT), Stiftelsen för internationella institutet för industriell miljöekonomi i Lund (SIIIEE), Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen), Stiftelsen för strategisk forskning (SSF), Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA), Vårdalstiftelsen samt Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen).

Utöver de tidigare ordinarie granskningarna av SSF har akademierna genomfört en extraordinarie granskning efter särskild begäran av stiftelsen sedan dess marknadsförings- och PR-aktiviteter uppmärksammats i en artikelserie i Dagens Nyheter i augusti 2012. Denna särskilda granskning offentliggjordes i mars 2013.

1.3 Akademiernas ordinarie granskning 2003

År 2003 granskade KVA och IVA SSFs verksamhet åren 1998–2002. Granskningen inriktades på ”de strategiska aspekterna av stiftelsens verksamhet, besluts- och arbetsformer”. Enligt stadgarna ska SSF stödja naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning samt främja utvecklingen av internationellt starka forskningsmiljöer som bidrar till att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft.

Granskningsgruppen konstaterade att stiftelsens tolkning och operativa användning av begreppet ”strategisk” behövde förtydligas. Granskarna menade att stiftelsen inte tillräckligt tydligt pekat på att dess huvuduppgift – att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft – avsåg näringslivets utveckling.³ Vidare noterades att flera av stiftelsens satsningar varit ”lyckosamma och uppskattade”, men att det fanns ett missnöje bland de intervjuade med att initiativen till satsningarna i ökande omfattning kom från SSF och inte från forskarsamhället. Gruppen riktade också kritik mot att den dåvarande beredningsorganisationen gav styrelsen och vd för stort utrymme samt att den saknade förankring i forskning och näringsliv. Granskningsgruppen konstaterade avslutningsvis att det saknades ett transparent nomineringsförfarande till stiftelsens styrelse.

Granskningsgruppen rekommenderade att SSF skulle tydliggöra definitionen av begreppet ”strategisk”. Stiftelsen uppmanades också att inrätta en beredningsorganisation med en väl definierad roll. För att göra nomineringsprocessen mer transparent borde styrelsen fortsättningsvis utses av regeringen efter förslag från en särskild nomineringskommitté bestående av representanter från såväl forskarsamhälle som industri. Gruppen betonade också att styrelsen borde bytas ut successivt för att garantera kontinuitet.

1.4 Akademiernas särskilda granskning 2013

SSF firade sitt 15-årsjubileum 2009. Tre år senare, i augusti 2012, uppmärksammades de marknadsförings- och PR-aktiviteter som stiftelsen organiserat med anledning av jubileet i en artikelserie i Dagens Nyheter. Särskild kritik riktades mot den påkostade jubileumsfest som stiftelsen anordnade liksom mot den formella hanteringen av de avtal som tecknats med festarrangören, Micael Bindefeld AB (MBAB).⁴

Publiciteten kring artikelserien aktualiserade frågor kring SSFs agerande. KVA och IVA fick därför en begäran från stiftelsen att granska delar av dess verksamhet. Den granskningskommitté som genomförde denna särskilda granskning fick i uppdrag att fokusera på tre områden: marknadsföring/PR-aktiviteter, intern och extern representation samt beslutsprocesser.

³ KVA/IVA (2003), s. 10.

⁴ DN ”Festfixaren fick en kvarts miljon varje månad”, 2012-08-14, se länk: <http://www.dn.se/ekonomi/festfixaren-fick-en-kvarts-miljon-varje-manad/>.

I granskningsrapporten, som publicerades våren 2013, fann kommittén att avtalen som tecknats med MBAB rörande marknadsföring och representation samt jubileumsfesten inte var förenliga med stiftelseändamålet och att kostnaderna legat på en alltför hög nivå. Ansvaret för detta vilade på styrelsen. Kommittén fann också att det saknades tydliga styrelsebeslut om jubileumsfesten. Avslutningsvis konstaterades att stiftelsens beslutsprocesser samt revisionen inte hade fungerat tillfredsställande.

I samband med att DN inledde sin granskning arbetsbefriades stiftelsens administrativa direktör med full lön. Stiftelsens vd Lars Rask avgick på egen begäran i slutet av oktober 2012 och en tillförordnad vd, Torbjörn Fagerström, utsågs strax därefter. Dagarna innan akademiernas granskning blev offentlig, i februari 2013, avgick styrelseordföranden och vice ordföranden trädde in i hennes ställe. I juni 2013 tillträdde Lars Hultman som ny vd och i augusti utsågs Harriet Wallberg till ny styrelseordförande.

KAPITEL 2 GRANSKNINGSUPPDRAGET

2.1 Uppdragets utformning och avgränsningar

Hösten 2013 slöts ett avtal mellan KVA, IVA och SSF om granskningens inriktning. Granskningen ska omfatta två delar:

1. Den första delen är en *uppföljning av den särskilda granskning* som genomfördes 2012/2013. Vilka åtgärder har vidtagits av SSFs styrelse? Är dessa åtgärder tillräckliga för att åtgärda de problem som identifierades i denna granskning?
2. Granskningens huvudfokus är *stiftelsens forskningsprogram*. Hur förhåller sig SSFs program till ändamåls- och verksamhetsparagraferna i stadgarna? Vilka styrkor och svagheter finns i programmen? Hur har de bidragit till utvecklingen av forskningsmiljöer med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft? Hur väljer SSF ut program? Är denna process ändamålsenlig? Vilka är styrkorna och svagheter i beslutsprocessen? Hur kvalitetssäkras den över tid?

Granskningen av SSFs forskningsprogram ska enligt avtalet inte vara en detaljrevision av alla program. Avsikten är i stället att på ett övergripande plan studera programmets inriktning och bedöma deras förenlighet med stiftelsens ändamål. Granskningen avser tidsperioden 2003–2014, det vill säga de elva år som har förflutit sedan KVAs och IVAs tidigare granskning 2003. Granskningen fokuserar på de senare åren eftersom stiftelsen torde ha mest nytta av synpunkter på verksamheter som fortfarande pågår. Enligt det övergripande avtal som tecknats mellan de tre akademierna och alla de sju statliga forskningsstiftelserna ingår inte kapitalförvaltningen i granskningen.

2.2 Arbetets genomförande

Granskningen har genomförts av en granskningsgrupp gemensamt utsedd av KVA och IVA. Gruppen har bestått av Lars Calmfors (KVA och IVA) som ordförande, Staffan Josephson (IVA), Jan-Anders Månson (IVA), Christina Ullenius (IVA) och Suzanne Wennberg (KVA).⁵ Ylva Borgegård, utvärderingskoordinator på KVA, har varit gruppens sekreterare. Granskningsgruppen har sammanträtt sex gånger under perioden april–oktober 2014. Därutöver har intervjuer genomförts under elva dagar.

Våra slutsatser bygger på dels en genomgång av utvalda dokument, dels intervjuer med personer med anknytning till SSF. Det skriftliga materialet omfattar stiftelsens stadgar och strategidokument, budgetar och årsredovisningar, styrelseprotokoll, ett stort antal utvärderingar som SSF har låtit genomföra sedan 2003 samt olika sammanställningar som gjorts för vår räkning av stiftelsen. Vidare har vi i slutskedet av arbetet tagit del av den

⁵ Lars Calmfors: professor i internationell ekonomi vid Stockholms universitet och ledamot av Vetenskapsrådets styrelse 2007–2012; Staffan Josephson: professor i organisk kemi, Stockholms universitet; Jan-Anders Månson: professor i materialvetenskap vid EPFL (Ecole Polytechnique Federale de Lausanne); Christina Ullenius: prorektor Chalmers 1989–1995, rektor Karlstads universitet 1999–2007, ledamot av styrelsen för KK-stiftelsen 2008–2013 samt ledamot av SSFs styrelse 1997–1999; Suzanne Wennberg: professor emerita i straffrätt vid Stockholms universitet samt ledamot av akademiernas särskilda granskningsgrupp för SSF 2012/2013.

utvärdering av SSFs verksamhet som gjorts av konsultföretaget Technopolis Sweden (Faugert & Co utvärdering AB) parallellt med vårt arbete.⁶

Vi har genomfört intervjuer med representanter från kansliet, den verkställande ledningen, ett urval av styrelseledamöter, tidigare vd:ar samt ledamöter i stiftelsens berednings- och programkommittéer. Utöver dessa personer har vi även träffat företrädare för universitet och högskolor samt företrädare för näringsliv och samhälle som kan bedöma värdet av den forskning som stiftelsen finansierar. Totalt har vi intervjuat 24 personer under perioden maj–september 2014.

2.3 Rapportens disposition

Kapitel 3 redogör för stiftelsens organisation. Kapitel 4 värderar de åtgärder som stiftelsen vidtog med anledning av den särskilda granskningen 2012/2013. Kapitel 5 behandlar stiftelsens tolkning av stadgarna. Kapitel 6 diskuterar stiftelsens program och bidragsformer samt stiftelsens roll i systemet för forskningsfinansiering. Kapitel 7 analyserar stiftelsens beslutsprocesser. Kapitel 8 diskuterar hur väl stiftelsen lever upp till sitt ändamål och kapitel 9 vilken livslängd som stiftelsen bör ha. Kapitel 10 sammanfattar våra slutsatser och rekommendationer.

⁶ Technopolis (2014).

KAPITEL 3 STIFTELSENS ORGANISATION

3.1 Styrelse

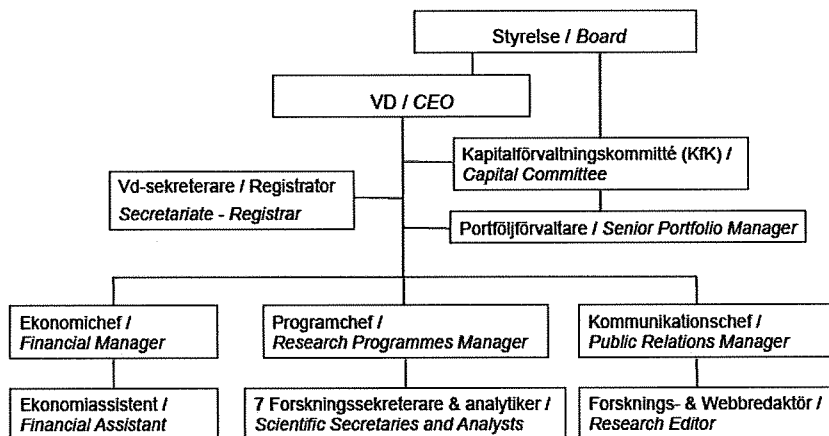
Enligt nu gällande stadgar består stiftelsens styrelse av tio ledamöter. Mandatperioden för en ledamot är tre år med möjlighet till förlängning en period. Den nuvarande styrelsen tillträdde den 1 juli 2013.

3.2 Kansli

SSFs verksamhet leds av en vd underställd styrelsen. Nuvarande vd Lars Hultman är professor i tunnfilmfysik vid Linköpings universitet där han har byggt upp forskning i materialvetenskap och nanoteknologi.⁷ Stiftelsen har haft tre tidigare vd:ar: Ingvar Lindgren (1994–1998) professor i fysik, Staffan Normark (1999–2005) professor i medicinsk mikrobiologi och Lars Rask (2005–2012) professor i medicinsk biokemi. Därutöver har stiftelsen haft en t.f. vd, Torbjörn Fagerström (november 2012–juni 2013) professor emeritus i teoretisk ekologi.

SSFs kansli består idag av 16 personer inklusive vd.⁸ Stiftelsen hade tidigare en administrativ direktör, en tjänst som nuvarande vd valt att inte återbesätta. Programverksamheten leds av en programchef samt de forskningssekreterare som koordinerar det praktiska arbetet. Forskningssekreterarna har i sin tur hjälp av en beredningsorganisation bestående av kvalificerade svenska och utländska forskare samt företrädare för näringsliv och samhälle.

Figur 3.1: Stiftelsens organisation 2014

Källa: Amorim (2014a).

⁷ SSFs Verksamhetsberättelse 2013, s 3 samt SSF, *Nyheter*, URL: <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2013/Hyser-en-beundran-for-stiftelsen/>. Hämtad 141028.

⁸ SSF, Kansli, URL: <http://www.stratresearch.se/sv/Om-SSF/Kansli/>. Hämtad 141010.

KAPITEL 4 UPPFÖLJNING AV DEN SÄRSKILDA GRANSKNINGEN

KVA och IVA gjorde en särskild granskning av stiftelsen som publicerades 2013 (se avsnitt 1.4). Bakgrunden var att SSFs styrelse under 2009 för miljonbelopp anlitat konsultföretaget Micael Bindefeld AB (MBAB) för PR-insatser och arrangemang av eventliknande slag, inkluderande en stor jubileumsfest i Stockholms Stadshus för att fira stiftelsens 15-årsjubileum. Den negativa publiciteten kring dessa aktiviteter fick tre år senare styrelsen att begära en särskild granskning av stiftelsens verksamhet.

Den särskilda granskningen kom att fokusera på fyra huvudområden: (1) arbetsmiljön i stiftelsen; (2) tillsyn och kontroll; (3) rollfördelningen mellan styrelse och ledning samt (4) riktlinjer för representation och marknadsföring/PR. Rapporten utmynnade i såväl direkt som indirekt uttalade rekommendationer som kan sammanfattas på följande sätt.

(1) Arbetsmiljön i stiftelsen

- En fungerande rollfördelning mellan vd och styrelsens ordförande måste skapas.
- Den administrativa direktörens roll måste ifrågasättas.
- Direktkontakten mellan kansli och styrelse borde förbättras.
- Lönesamtal och utvecklingssamtal måste föras med de kanslianställda.
- En styrelsehandbok borde tas fram för att ge styrelseledamöterna tillräcklig kunskap för att leda en stiftelse som hanterar offentliga medel.

(2) Tillsyn och kontroll

- Stiftelsen borde omfattas av samma tillsyn som stiftelser i allmänhet.
- Riksrevisionen borde förordna en revisor att delta i revisionen tillsammans med övriga revisorer.

(3) Rollfördelningen mellan styrelse och ledning

- Styrdokumentet - delegationsordningen, vd-instruktionen och arbetsordningen för styrelsen - måste omarbetas.
- Former borde utvecklas för erfarenhetsutbyte med övriga statliga forskningsstiftelser kring styrning och uppföljning av verksamheten.

(4) Riktlinjer för representation och marknadsföring/PR

- En policy borde utarbetas för representation och marknadsföring/PR.

Vilka åtgärder har då vidtagits av SSFs styrelse och ledning med anledning av den särskilda granskningen?

4.1 Arbetsmiljön i stiftelsen

Det råder ingen tvekan om att arbetsklimatet på stiftelsens kansli har förbättrats radikalt och trivseln har ökat sedan den nya ledningen tillträdde.

Av intervjuerna framgår att det tidigare något nyckfulla och repressiva ledarskapet i förhållande till kanslipersonalen har ersatts med en mer professionell ledning. I viss mån hänger det samman med att den administrativa direktören slutat och tjänsten därefter inte har återbesatts. Därmed har det tidigare administrativa dubbelkommandot, med både en vd och en administrativ direktör, upphört.

Rollfördelningen mellan vd och styrelsens ordförande fungerar enligt intervjuerna väl, låt vara att gränsdragningen kunde komma till tydligare uttryck i styrdokumenterna (se avsnitt 4.3 nedan). Vidare har kommunikationen mellan ledning och kansli förbättrats.

Att vd återtagit hela verksamhets- och personalansvaret framgår bland annat av att alla tjänster fått en tjänste- eller arbetsbeskrivning, att en ny ledningsgrupp tillsatts, att kompetensutveckling för kanslipersonalen uppmuntras samt att det numera förs regelrätta löne- och medarbetarsamtal. På frågan varför inte fler av kanslipersonalen slutade under turbulensen har framförts att man helt enkelt sammansvetsades under denna tid, samtidigt som man trivdes med arbetsuppgifterna.

Slutligen har styrelsen börjat använda Ernst & Youngs lättillgängliga men ändå informativa skrift "Styrelsearbete i stiftelser" som introduktion för nya styrelseledamöter. Enligt styrelsens ordförande har man för avsikt att en gång om året låta Ernst & Young göra en föredragning för styrelsen om vad det innebär att sitta i en stiftelsestyrelse. Det är ett bra initiativ.

4.2 Tillsyn och kontroll

Den nya ledningen har inte nappat på den särskilda granskningsrapportens rekommendation att stiftelsens stadgar, 20 §, bör ändras så att SSF inte längre undantas från tillsyn av länsstyrelsen. Vd ger som förklaring att en sådan tillsyn kan minska stiftelsens oberoende: "SSF anser det inte tjänligt att släppa oberoendet utifrån vad dess instiftande säger. Det är heller inte nödvändigt då vi inte är under statlig kontroll."⁹ Som förstärkande argument åberopas den ökade friheten för de statligt bildade forskningsstiftelserna som följer av lagändringen som innebar att regeringen inte längre utser stiftelsernas samtliga styrelsemedlemmar. Däremot sägs ingenting om den lagändring som innebar att de statliga forskningsstiftelserna inte längre med automatik ska undantas från full tillsyn av länsstyrelsen.¹⁰ Endast om stiftelsen – som SSF – i sina stadgar uttryckligen förbehållit sig rätten att vara undantagen görs ett undantag.

I intervjuerna har både styrelsens ordförande och vd tonat ner argumentet att stiftelsens oberoende skulle kunna skadas av tillsyn och att det således skulle handla om styrning. Men tillsynsfrågan tycks inte ha diskuterats på allvar i styrelsen. Det kan delvis bero på att man

⁹ Hultman (2014a), punkt 5.

¹⁰ Se Proposition 2008/09:84.

inte har varit medveten om att frågan är enkel att lösa. Det krävs endast ett styrelsebeslut om ett upphävande av undantaget från tillsyn och en ansökan till tillsynsmyndigheten (Länsstyrelsen i Stockholms län) om att få tillämpa beslutet.¹¹ Av intervjuer med andra styrelseledamöter framgår en mera positiv inställning till tillsynsfrågan.

Tillsyn är givetvis inte detsamma som styrning. Syftet med länsstyrelsens tillsyn är att säkerställa att stiftarens vilja, det vill säga ändamålet, uppfylls i enlighet med stiftelseförordnandet/stadgarna och med beaktande av gällande lagstiftning.

Granskningsrapporten rekommenderade vidare att Riksrevisionen borde utnyttja sin möjlighet enligt 14 § stadgarna att förordna en revisor att delta i revisionen. Riksrevisionen tog ett strategiskt beslut 2009 om att man inte skulle revidera vissa stiftelser, bland annat SSF. Det innebär att Riksrevisionens representant i revisionsgruppen drog sig tillbaka.¹² Detta beslut hängde samman med den ändring av stiftelselagen som innebär att stiftelser som bildats av staten inte längre med automatik skulle undantas från full tillsyn av länsstyrelsen.

Ledningen tycks inte ha tagit något initiativ för att höra sig för i vad mån Riksrevisionen skulle kunna ändra sitt strategiska beslut. Vd uppger att man inte motsatt sig granskningsrapportens rekommendation men understryker att det är Riksrevisionen själv som valt att inte revidera stiftelsen.¹³ Vi menar att ledningen bör ta ett sådant initiativ för att få Riksrevisionen att förordna en revisor för SSF.

Det har rätt osäkerhet om i vad mån lagen om offentlig upphandling (2007:1091) varit tillämplig på en stiftelse som SSF. Frågan väcktes på nytt sedan SSF gett konsultföretaget MBAB i uppdrag att arrangera den beryktade jubileumsfesten. I den granskningsrapport som advokatfirman Ernst & Young AB i oktober 2012 lämnade till SSF, konstaterades - med all säkerhet på felaktiga grunder - att stiftelsen inte var att anse som en upphandlande myndighet, samtidigt som stiftelsen rekommenderades att tills vidare frivilligt tillämpa upphandlingslagen.¹⁴

Den nya styrelsen och ledningen i SSF har på ett föredömligt sätt hanterat frågan genom att man tillämpat upphandlingslagen i avvaktan på svar från Konkurrensverket, som sommaren 2012 inledde en granskning av avtalet med MBAB. Konkurrensverkets beslut - i juni 2014 - innebär att SSF är ett offentligt styrt organ enligt 2 kap. 12 § upphandlingslagen och i denna egenskap är underkastad bestämmelserna om upphandling.¹⁵ SSF har således levt upp till sin skyldighet att följa upphandlingslagen redan innan frågan var helt klarlagd.

¹¹ Se 6 kap. 4 a § stiftelselagen. Av denna bestämmelse följer att styrelsen beslutar om ändring av stiftelseförordnandet/stadgarna avseende andra föreskrifter än dem som nämns i 6 kap. 1 § första stycket punkterna 1–9 stiftelselagen.

¹² KVA/IVA, (2013a) s. 5.

¹³ Hultman (2014a) punkt 6.

¹⁴ Ernst & Young (2012).

¹⁵ Konkurrensverket (2014).

4.3 Rollfördelningen mellan styrelse och ledning

Tyvär måste konstateras att styrelsens delegationsordning (fastställd 2013-11-05) fortfarande lämnar många frågor obesvarade. Delegationsordningen blandar vissa konkreta uppgifter om vd:s beslutskompetens med helt andra uppgifter om verkställande av styrelsens beslut och firmatecknande. Samtidigt fyller ett annat dokument, vd-instruktion (fastställd 2013-09-17), på och kompletterar bilden av vd:s beslutskompetens. Men det är delegationsordningen som är grunddokumentet vilket ska innehålla alla uppgifter om delegerad beslutskompetens.

Omvänt innehåller SSFs delegationsordning överflödigt information om vilka beslut eller arbetsuppgifter som styrelsen ska ägna sig åt. Utgångspunkten måste vara att styrelsen inte kan eller behöver delegera beslutsmyndighet åt sig själv. Önskar man summera vilken beslutskompetens som efter delegation ligger kvar hos styrelsen, bör denna information lämpligen lämnas endast i arbetsordningen för styrelsen.

Även andra styrdokument är dåligt koordinerade med varandra. Dokumentet som benämns attestordning (fastställd 2013-11-05) innehåller om vartannat uppgifter om firmateckningsrätt och uppgifter om attesträtt, men informationen är alltför fragmentarisk. Samtidigt innehåller vd-instruktionen andra uppgifter om vd:s firmateckningsrätt. Även delegationsordningen innehåller uppgifter om firmateckningsrätt.¹⁶ Större klarhet skulle uppnås om ett särskilt dokument, attest- och firmateckningsrätt, heltäckande behandlade problematiken, så att delegationsordningen och vd-instruktionen inte behövde befatta sig med saken. Ett sådant dokument bör tydligt skilja mellan attesträtt och firmateckningsrätt. Attesträtten innebär att styrelsen ger fullmakt till någon eller några personer att godkänna fakturor. Dokumentet bör förmedla vem som har rätt att attestera vilka fakturor. För firmateckningsrätten bör en grundläggande distinktion göras mellan rättshandlingar som beslutats av styrelsen och rättshandlingar som beslutats av vd i enlighet med delegerad beslutskompetens. Fattar styrelsen beslut om en rättshandling i stiftelsens namn, skulle hela styrelsen som firmatecknare behöva underteckna denna rättshandling i stiftelsens namn om man inte hade utsett en eller två personer som särskilda firmatecknare, exempelvis styrelsens ordförande och en ledamot av styrelsen. Vidare bör dokumentet förmedla att vd är ensam firmatecknare för alla beslut om avtal/rättshandlingar som han/hon fattar i enlighet med delegerad beslutskompetens. Dessa avtal/rättshandlingar behöver inte närmare konkretiseras i detta dokument.

Slutligen har arbetsordningen för styrelsen reviderats på ett ändamålsenligt sätt.

4.4 Riktlinjer för representation och marknadsföring/PR

Stiftelsen har valt att tillämpa statsförvaltningens - i första hand Vetenskapsrådets - regler för representation som riktmärke. Samtidigt görs tillägget att undantag kan göras vid

¹⁶ Oklarhet råder även i frågan när enligt dokumentet vd är firmatecknare i förening med styrelsens ordförande och när vd är ensam firmatecknare, liksom när styrelsens ordförande tecknar firma i förening med styrelseledamot och när styrelsens ordförande tecknar firma i förening med vd.

speciella tillfällen.¹⁷ Av intervjuerna framgår att den nya styrelsen anlagt en restriktiv syn. Det är enligt vår bedömning möjligt att pendeln slagit tillbaka lite för långt.

När det gäller synen på marknadsföring tar den nya styrelsen helt avstånd från den typ av marknadsföring som kritiserades i granskningsrapporten och som innebar att stiftelsens varumärke skulle förstärkas. Stiftelsen har nu en tydlig kommunikationspolicy som kompletteras med en årlig aktivitetsplan. I första hand är det den forskning som SSF finansierar, dess resultat och tänkbara påverkan på samhället som kommuniceras.

4.5 Sammanfattning

Uppföljningen av den särskilda granskningen visar att den nya styrelsen och ledningen har åstadkommit ett radikalt förbättrat arbetsklimat. Många bra initiativ har tagits. Man har tagit till sig av den kritik som framfördes i den särskilda granskningsrapporten. Styrdokumenten behöver dock ses över ytterligare. Att informationen är fragmentarisk och att dokumenten inte är väl koordinerade med varandra kan bero på att alltför många kockar varit inblandade. Slutligen behöver styrelsen ta ställning i frågan om stiftelsen ska upphäva undantaget från tillsyn av länsstyrelsen. Vi förordar starkt detta. Tillsynen fungerar som en garanti för att stiftelseändamålet uppfylls i enlighet med stadgarna.

¹⁷Se Personalhandbok (2013).

KAPITEL 5 STIFTELSENS ÄNDAMÅL

5.1 Ändamåls- och verksamhetsparagraferna

Stiftelsens verksamhet regleras ytterst av de av regeringen fastställda stadgarna. Det är därför centralt att analysera formuleringarna där. Enligt 1 § i stadgarna är ändamålet ”att stödja naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning”. SSF ”ska främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft”.

Det specifika för SSF är stadgarnas betoning på forskning av betydelse för landets framtida konkurrenskraft.¹⁸ Men det anges inte närmare vad som avses med detta. I stället stipuleras att verksamheten ska byggas upp ”på grundval av stiftelsens egna, självständiga bedömningar” och att ”forskningsinsatserna kan avse såväl ren grundforskning som tillämpad forskning samt, inte minst, områdena däremellan” (3 §). Enligt samma paragraf ska det utmärkande för verksamheten vara:

- koncentration av insatser så att forskningscentra eller forskningsområden med internationell slagkraft kan etableras;
- projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner;
- etablering av nätverk eller fastare samverkansformer nationellt och internationellt, bl. a genom etablerandet av ett internationellt forskarutbytesprogram;
- befordrande av forskarutbildning och forskarrekrutering;
- forskningscentra eller forskningsområden i nära anslutning till universitet och högskolor;
- samverkan mellan universitet och högskolor å ena sidan och näringslivet å den andra när forskning inom områden som är särskilt intressanta för näringslivet kommer i fråga;
- forskarrörlighet internationellt och mellan universitet/högskolor, institut och företag.

Mot bakgrund av betoningen i 1 § av SSFs inriktning mot att främja Sveriges internationella konkurrenskraft och att innebörden av detta är långtifrån självklar, är det förvånande att 3 § inte innehåller några preciseringar på denna punkt. Den enda formuleringen i paragrafen som anknyter till konkurrenskraft är den om ”samverkan mellan universitet och högskolor å ena sidan och näringslivet å den andra när (vår kursivering) forskning inom områden som är särskilt intressanta för näringslivet kommer i fråga”. Detta förefaller öppna även för finansiering av sådan forskning som inte är det, trots att det kan tyckas strida mot stadgandet i 1 § om att SSF ”ska främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft”.

¹⁸ SSF delar denna speciella inriktning med Mistra (Stiftelsen för miljöstrategisk forskning). Mistra ska stödja forskning av strategisk betydelse för en god livsmiljö. I Mistras stadgar återfinns samma formulering som för SSF om att ”främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft”.

5.2 Stiftelsens tolkningar

SSF har valt att lägga stor betoning på nyckelorden *strategisk forskning* (i stiftelsens namn) och *konkurrenskraft* (i 1 §). Enligt hemsidan prioriteras ansökningar som har ”strategisk relevans” och ”bedöms kunna ge stort tillskott till Sveriges framtida konkurrenskraft”. Den starka betoningen av dessa aspekter framgår också av forskningsstrategierna för både 2006–2011 och 2012–2017. De två dokumenten innehåller närmast identiska formuleringar (förutom att strategin för 2012–2017 är skriven på engelska).

Strategisk forskning definieras som ”forskning som på sikt kommer till nytta för Sverige”. Det kan innebära ”forskning vars resultat kan ligga till grund för utvecklingen av existerande eller nya företag; breddad och förbättrad forskarutbildning som producerar forskare som är attraktiva för anställning främst inom näringsliv och samhälle men också inom högskola och institut; kraften hos internationellt högklassiga forskningsmiljöer att dra unik forskarkompetens och internationella investeringar till Sverige; och forskning som fungerar som ett fokus för internationellt samarbete varigenom kunskap och intresse för svensk industri kan hämtas hem”. Detta sägs bidra till ”ökad livskvalitet genom fler arbetstillfällen, bättre arbetsförhållanden och bättre hälsa samt till ett hållbart samhälle”.¹⁹ På stiftelsens hemsida finns en mer praktisk definition av strategisk relevans som forskning ”som ska ha en tydlig vision om exploatering i Sverige i tidsspannet 5–15 år efter avslutat projekt”.²⁰

Enligt SSFs forskningsstrategier värderas *konkurrenskraft* ”utifrån hur svensk forskning och svenska forskningsresultat hävdar sig i en internationell jämförelse. I detta ligger att svensk industri och svenskt samhälle ska stärkas, att svenska positioner ska flyttas fram vad gäller tillväxt och hållbar utveckling liksom vad gäller centrala mänskliga kvaliteter som livskvalitet, samt att svenska forskares bidrag till världens forskning ska växa i betydelse och omfattning”.²¹

En uppenbar svårighet vid tolkningen av SSFs ändamålsparagraf är att ”konkurrenskraft” inte är ett väldefinierat begrepp. Som framgår av citaten ovan är också stiftelsens tolkning av begreppet diffus. Vissa formuleringar antyder att målet är att stärka svenska företag (i konkurrens med utländska), andra att det mer allmänt är att ge högre tillväxt och/eller bidra till hållbar utveckling samt allmänt högre livskvalitet (det senare gäller till exempel en del medicinsk forskning som kan leda till bättre behandlingsmetoder i sjukvården men som i sig inte stärker svenska företags konkurrensförmåga). Målet att stärka svensk konkurrenskraft tycks också enligt SSFs tolkning ibland avse ekonomin (näringslivet) och ibland forskningen som sådan (se citaten i de två föregående styckena).²² Detta är emellertid helt olika saker.

¹⁹ Citaten i stycket är från SSF (2006), s 3, men dessa överensstämmer nästan ordagrant med formuleringarna på engelska i SSF (2012).

²⁰ SSF (2006, 2012). Benner (2005) diskuterar hur SSF valde att se på begreppet strategisk i ett tidigt skede. Enligt honom kan stiftelsens definition av begreppet ses som ”utfallet av ett spel mellan å ena sidan vad forskare menade var vetenskapligt intressant och utmanande, och å andra sidan vad en krets näringslivsföreträdare menade var relevant och användbart. Eftersom programmen normalt sett utformades av forskare, fick de därför en relativt akademisk profil, medan näringslivsföreträdarna fick en mer konsultativ roll” (Sörlin 2005, s. 53–54).

²¹ SSF (2006, 2012).

²² Enligt en av stiftelsens tidigare vd:ar har stiftelsens styrelse dock tolkat skrivningen om Sveriges framtida konkurrenskraft som att den gäller Sveriges industriella och ekonomiska konkurrenskraft, vilket i sin tur har inneburit att stiftelsen inte stött grundforskning i sig utan också har krävt att forskningen ska kunna nyttiggöras inom industrin och samhället i övrigt (Rask 2013, s.4).

KVAs och IVAs granskning av SSF 2003 gjorde bedömningen att ”huvuduppgiften, att verka för att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft, avser *näringslivets utveckling* (vår kursivering).²³ Granskningsgruppen motiverade inte närmare hur den kom fram till denna slutsats, men slutsatsen får stöd i senare forskning som bland annat lyfter fram den borgerliga regeringens önskan att på något sätt föra tillbaka löntagarfondsmedlen till näringslivet. Detta visade sig såväl praktiskt som politiskt omöjligt. Lösningen blev i stället en kompromiss där stiftelsemedlen skulle användas till forskning som skulle bidra till näringslivets förnyelse.²⁴

5.3 Begreppet konkurrenskraft

Näringslivets konkurrenskraft måste rimligen uppfattas som dess *internationella konkurrenskraft*. En intuitiv tolkning är att begreppet avser ”det svenska näringslivets förmåga att sälja sina produkter, varor och tjänster, i konkurrens med utländska producenter på hemmamarknaden eller på export”. Denna förmåga bör vara större ju bättre och billigare produkter och tjänster som kan erbjudas i förhållande till utländska konkurrenter.²⁵

Med denna tolkning skulle forskning som leder till produkter av högre kvalitet (förbättrade egenskaper, högre prestanda, större driftsäkerhet eller innovationer som tillgodoser nya behov) stärka den internationella konkurrenskraften. Innebörden är att såväl utländsk som inhemsk efterfrågan på svenska produkter då skulle öka. På kort sikt (några år), då ekonomins produktionsnivå kan antas vara bestämd av den aggregerade efterfrågan på svenska produkter, kan detta leda till ökad produktion och sysselsättning i Sverige. På lång sikt, när resursutnyttjandet enligt vedertagen ekonomisk teori i stället bestäms av arbetsmarknadens sätt att fungera, innebär mer attraktiva produkter i stället att svenska företag kan ta ut högre priser. Exporten kan då finansiera en större import än tidigare, vilket är en välfärdsvinst för landet.

Alternativt kan teknologiska framsteg minska resursåtgången i inhemsk produktion och därmed sänka den svenska kostnadsnivån. Också det kan ses som en förstärkning av den internationella konkurrenskraften. Då innebär lägre kostnader att svenska företag kan sänka sina priser i förhållande till utländska konkurrenter och därmed öka sin försäljning. På kort sikt innebär det högre produktion och sysselsättning i landet om det finns outnyttjade resurser. På längre sikt innebär den ökade produktionen som följer av högre produktionseffektivitet, och därmed de ökade inkomsterna, att vi också i detta fall kan öka vår import från omvärlden.

Olika organisationer, som World Economic Forum och IMD Business School i Schweiz, publicerar uppmärksammade mått på länders konkurrenskraft genom att väga ihop ett stort antal indikatorer avseende så skilda faktorer som infrastruktur, makroekonomi, hur utvecklade de finansiella marknaderna är, teknologisk nivå, befolkningens hälsostatus, grundläggande utbildning, högre utbildning, marknadsstorlek, hur utvecklat näringslivet är,

²³ KVA (2003).

²⁴ Sörlin (2005b), s. 41–42.

²⁵ Se Lundberg (1999). En oklarhet sammanhanget är att Sveriges konkurrenskraft kan syfta på både svenska företag lokaliserade i Sverige och svenskägda företag lokaliserade var som helst.

varumarknadernas effektivitet och innovationsförmåga.²⁶ Det är mycket oklart vad denna typ av index mäter, eftersom de utgör ett sammelsurium av faktorer.

De flesta ekonomer är skeptiska till de ovan beskrivna måtten på internationell konkurrenskraft. Ett av de tydligaste exemplen är Paul Krugman, mottagare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2008, som påpekat att termen konkurrenskraft ofta tycks användas mest "som ett poetiskt sätt att säga produktivitet" utan att man menar att internationella transaktioner har något med saken att göra.²⁷ Detta förefaller vara i linje med hur begreppet konkurrenskraft använts i SSFs ändamålsparagraf och med stiftelsens tolkning av denna. Detta är mindre bra. Om målet är att finansiera forskning som bidrar till högre produktivitet i näringslivet (eller hela samhället om man också inkluderar den offentliga sektorn), och därmed till högre inkomster i landet (oberoende av om en aktivitet är utsatt för utlandskonkurrens eller inte), är det mer lämpligt att säga just det och inte använda det diffusa begreppet konkurrenskraft.

5.4 Stiftelsens ändamål bör göras klarare

Vi har förståelse för SSFs svårigheter att definiera innebörden av forskning som är bra för konkurrenskraften, eftersom begreppet är så otydligt och stadgarna ger otillräcklig vägledning. Likafullt är preciseringar önskvärda. Det skulle göra det lättare att utvärdera verksamheten och väga olika program mot varandra. Något tillspetsat kan man karakterisera det kriterium som SSF nu tycks använda som att det ska vara fråga om långsiktig forskning som "på ett eller annat sätt är nyttig" och därför på sikt kan antas öka svenska medborgares välfärd. Detta är ett mycket brett kriterium som egentligen inte stämmer överens med den grundläggande ändamålsparagrafen.

Det finns goda skäl för att SSF ska finansiera forskning som i slutändan kan bidra till högre produktivitet i samhällsekonomin oberoende av om det sker i internationellt konkurrensutsatta sektorer eller andra sektorer, inklusive den offentliga sektorn. Så tycks SSF agera idag. Det är högst rimligt. Vi ser det som att de ursprungliga formuleringarna om konkurrenskraft i stadgarna kom till stånd i stor hast och därför blev mindre lämpligt utformade. Vi föreslår därför att SSF vänder sig till Kammarkollegiet för att pröva möjligheten att få till stånd en ändring av ändamålsparagrafens formulering. I formuleringen att SSF "ska främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft" skulle ordet "konkurrenskraft" kunna bytas ut mot "produktionsförmåga och välfärd" (om man vill vidga målsättningen till att gälla också sådana samhällsekonomiska effekter som inte direkt kan mätas i ekonomiska termer).

SSF självt bör på ett mer övergripande sätt tydliggöra hur man tolkar sin ändamålsparagraf. Ett sådant klagörande måste rimligen innehålla en precisering av hur man tar hänsyn till olika forskningssatsningars (samhälls)ekonomiska potential (i mer eller mindre vid mening: alltifrån snävare effekter på BNP till bredare definierade välfärdseffekter).

²⁶ Se IMD (2013) och WEF (2013).

²⁷ Krugman (1997). Ett exempel på denna sammanblandning är det globala konkurrenskraftsindex som publiceras av World Economic Forum och som sägs "aggregera faktorer som bestämmer ett lands produktivitetsnivå". Sammanblandningen motiveras med "att en mer konkurrenskraftig ekonomi kan antas växa snabbare" (WEF 2013).

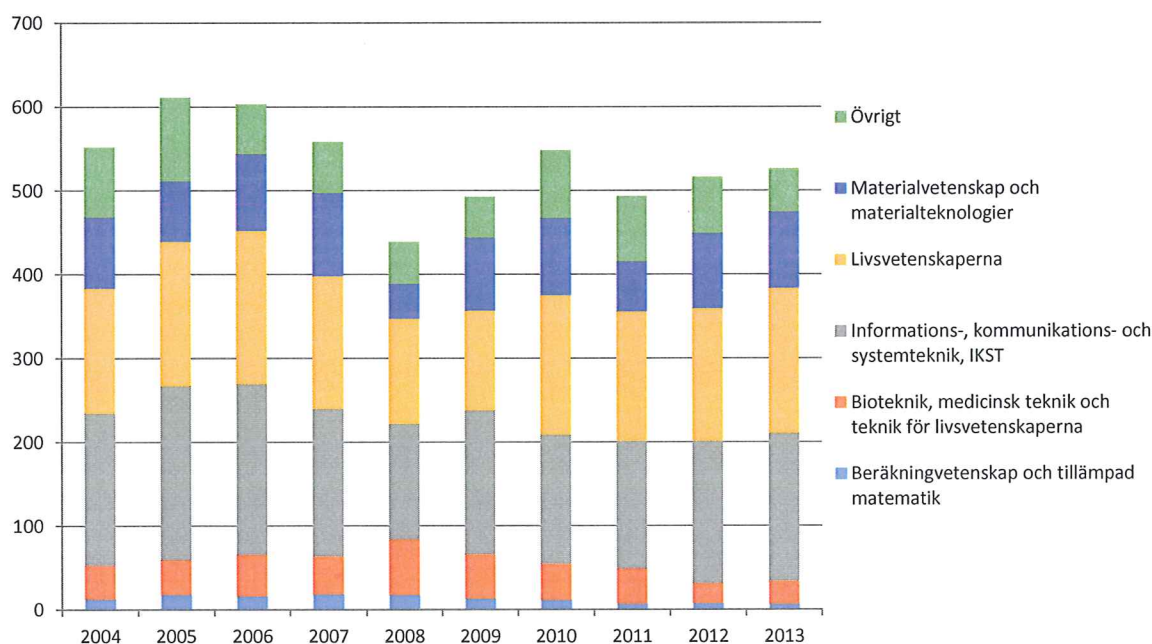
KAPITEL 6 STIFTELSENS VERKSAMHET

Detta kapitel ger en grov översikt över SSFs programområden och bidragsformer. Därefter diskuteras var på skalan mellan fri grundforskning och behovsstyrd tillämpad forskning som SSF vill befinna sig och var man de facto befinner sig. Vi diskuterar också andra aspekter på SSFs roll: graden av risktagande, i vilken grad forskningen är till nytta för befintligt näringsliv respektive nystartade företag och relationen till andra forskningsfinansiärer.

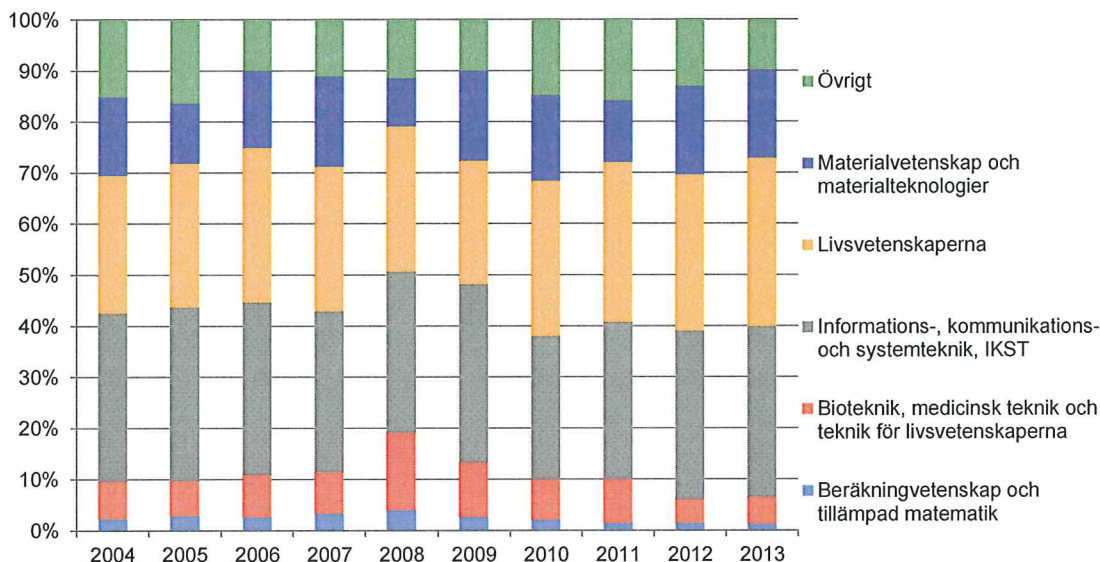
6.1 Forskningsområden

Figurerna 6.1.a och 6.1.b ger en bild av verksamhetens omfattning och inriktning sedan 2004. Totala utbetalade belopp per år har enligt Figur 6.1.a varit mellan 500 och 600 miljoner kronor: beloppen låg närmare 600 miljoner kronor 2004–2007 och närmare 500 miljoner kronor 2008–2013. I diagrammen är bidragen fördelade mellan forskningsområdena livsvetenskaper; bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna; materialvetenskap och materialteknologier; informations-, kommunikations- och systemteknik; beräkningsvetenskap och tillämpad matematik samt övrigt.

Figur 6.1.a Utbetalt per forskningsområde 2004–2013 (miljoner kronor)

Källa: Amorim (2014a).

Figur 6.1.b Utbetalt per forskningsområde 2004–2013 (procent)

Källor: Amorim (2014a) och SSF (2014).

Figur 6.1.b visar att andelarna för de olika områdena har varit mycket stabila. De två områdena *livsvetenskaper* samt *bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna* har i regel fått cirka 40 procent av bidragen. Dessa har oftast varit 3–4 gånger större för livsvetenskaper än för bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna. Andelen för informations-, kommunikations- och systemteknik har varit 30–35 procent. Materialvetenskap och materialteknologier har fått cirka 15 procent av de utbetalade medlen. Andelen för beräkningsvetenskap och matematik har varit låg, endast ett par procent.

De fyra största ramprogrammen inom livsvetenskaperna som för närvarande finansieras av SSF är följande. 225 miljoner kronor satsas under åren 2013–2018 på infektionsbiologi. Det gäller bland annat nya behandlingsmetoder mot spädbarnsdödligheten i malaria, förbättrat vaccin mot kolera, alternativa antibiotika med låg risk för resistensutveckling, diagnostiska test för livmoderhalscancer och vaccin mot tarmvirus. 100 miljoner kronor satsas under 2011–2016 på *klinisk forskning* med projekt för behandling av akut hjärtinfarkt, behandling och prevention av vissa cancersjukdomar, skraddarsydd psykiatrisk behandling med genomvid kartläggning samt prediktion av inflammationssjukdomar (reumatism). Ett av de största rambidrag som SSF delat ut avser 400 miljoner kronor under åren 2010–2015 till *bioteknikerna* för forskning om modeller och biomarkörer för utvecklingen av nya läkemedel, epigenetiska mekanismer vid sjukdom, parasitresistenta träd och grödor samt nya antibakteriella ämnen som kan ge naturlig immunitet. Av dessa 400 miljoner kronor avsattes 207 miljoner kronor till forskning om *prediktiva modeller och biomarkörer*. Projekten här avser bland annat Parkinsonmodeller för translationell forskning, prediktiva modeller för inflammatoriska sjukdomar, kronisk smärta, strategier för antibiotikautveckling som minskar resistens, utveckling av immunologisk kardiovaskulär terapi samt verktyg för diagnostik och läkemedelsutveckling vid cancer.

Materialvetenskap/materialteknologi är ett relativt nytt och mycket interdisciplinärt ämnesområde med stark förankring i grundläggande ämnen som kemi, fysik och mekanik. Materialvetenskaps unika profil är samspelet mellan mikrostruktur, egenskaper och prestanda för nya material. Detta innebär en viktig roll i förståelsen för hur nya material ska användas i industriell skala. Flera stora ramprogram har startats sedan 2008. Exempel på dessa är:

- *Funktionella skikt och ytor eller lätta material*: 225 miljoner kronor (2009–2015) som förlängts med ytterligare 150 miljoner kronor (2012–2017).
- *Material för framtidens energisystem* (till exempel isoleringsmaterial, batterier, ersättning till glödlampor och kraftelektronik): 80 miljoner kronor (2012–2015).
- *Innovativ råvaruteknik* (med syftet att hitta kommersiellt användbara lösningar för att utvinna metaller ur restprodukter, avfall och andra material där metallerna finns endast i låga halter): 23,5 miljoner kronor (2012–2016).

Informations-, kommunikations- och systemteknologi är av central betydelse för all verksamhet i näringsliv och samhälle. Exempel på större ramprogram här är:

- *Programvaruintensiva system*: 240 miljoner kronor (2008–2014).
- Forskning för att *stärka Sveriges konkurrenskraft inom mjukvaruintensiva system och applikationer*: 160 miljoner kronor (2011–2016). Ytterligare 100 miljoner kronor satsas på detta område med profilering mot slutanvändarna (2012–2016).
- *Post-CMOS* och *”more than Moore-elektronik” samt tekniker för datakommunikation* med hög hastighet: 250 miljoner kronor (2014–2019).²⁸

Våra bedömningar

Det finns inte några enkla svar på frågan hur forskningsmedel bäst fördelas mellan olika områden. Även den utvärdering av SSFs verksamhet som gjorts av konsultföretaget Technopolis fäster uppmärksamheten på att de forskningsområden som fått stöd varit mycket stabila över åren. Stiftelsen har i stor utsträckning fortsatt att stödja de områden som man inriktade sig på redan från starten.²⁹ Enligt konsultrapporten hänger detta sannolikt samman med den starka forskarstyrningen av verksamheten samt med att kontakterna är mer utvecklade med universitet och högskolor än med näringsliv och samhälle i övrigt. Detta medför att stiftelsen i huvudsak får signaler om att mottagarna av medel i den akademiska världen är nöjda med bidragen. En bidragande orsak kan enligt Technopolis också vara att SSFs kansli är relativt litet och därför har en begränsad analyskapacitet för att identifiera och motivera satsningar på helt nya områden.³⁰ Detta förefaller vara rimliga bedömningar.

Under senare år har mycket stora offentliga medel satsats på livsvetenskaper i Sverige. Detta har också skett i andra länder. Av de totala *offentliga* FoU-satsningarna på 41 miljarder

²⁸ CEMO står för system för design av bland annat integrerade kretsar och Moore för en historisk lag för transistorers densitet i integrerade kretsar.

²⁹ Technopolis (2014), s. 55.

³⁰ Ibid, s. 57–58.

kronor går 11 miljarder kronor (en dryg fjärdedel) till livsvetenskaper. Detta har motiverats med den stora betydelse som företag vilka grundar sin verksamhet på livsvetenskaper har i den svenska ekonomin.³¹

Frågan är förstas om SSF, givet de stora satsningar som redan görs på annat håll, också "bör springa på denna boll" i så stor utsträckning. Frågan är desto mer berättigad som de stora läkemedelsföretagen (Pharmacia och AstraZeneca) på senare år har flyttat ut stora delar av sin verksamhet, inklusive forskning, från Sverige.³² Det finns därför inte lika klara avnämare i näringslivet för forskningen i livsvetenskap som tidigare. Det gäller i fråga om näringslivets möjligheter att både absorbera de forskare som utbildas och att dra nytta av nya forskningsresultat. Det är i så fall fråga om ett antal mindre företag som startats upp, men deras förmåga att suga upp nya disputerade forskare är begränsad.

Mot bakgrund av att läkemedelsföretagen flyttat ut det mesta av sin forskning från Sverige, har SSF skäl att fråga sig hur den forskning inom livsvetenskaper samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaper som man finansierar kan göras mer intressant för näringslivet.³³ Det kan kräva att näringslivet i högre grad involveras i strategiarbete och programutlysningar på dessa områden. Som vi diskuterar i kapitlen 7 och 8 förefaller det som om näringslivsrelevans och näringslivskontakter spelat en mindre roll på dessa områden av SSFs verksamhet än på andra.

Det finns också skäl för SSF att överväga om livsvetenskaper (och bioteknik, medicinsk teknik samt teknik för livsvetenskaper) även fortsättningsvis bör få en så stor andel av bidragen som nu. Enligt vår bedömning har SSFs satsningar inom materialvetenskap/materialteknologi och informations-, kommunikations- och systemteknologi varit framgångsrika och haft tydlig näringslivs- och samhällsrelevans. Det tyder på att stiftelsen har god förmåga att identifiera lämpliga projekt på dessa områden. En omprioritering av resurser skulle också möjliggöra större bidrag till områden som är av betydelse för bas-, verkstads- och processindustrierna. Stiftelsen har gjort ganska begränsade satsningar inom dessa områden utan i stället mest fokuserat på forskning av intresse för mer högteknologiska branscher. Enligt stiftelsens vd växer SSFs betydelse för teknikvetenskaplig forskning när VR rör sig mot grundforskning och VINNOVA mot innovationer och industrialisering.³⁴ Men än så länge förefaller sådana överväganden knappast ha påverkat verksamhetens inriktning i någon större utsträckning, även om till exempel satsningarna på beräkningsvetenskap och matematik har en profil som passar särskilt processindustrin.³⁵ Det är emellertid fråga om ganska små belopp här. I oktober 2014 utlyste dock stiftelsen rambidrag på 250 miljoner kronor till forskning om *generiska produktionsmetoder* som kan komma till nytta inom många olika branscher.

³¹ Ministry of Education (2014).

³² Vid Pfizers köp av Pharmacia försvann merparten av all forskningsverksamhet från Sverige. Endast mindre enheter som BioVitrum (numera SOBI) blev kvar i Sverige. AstraZeneca har lagt ner forskningen i både Lund och Södertälje. Det är bara forskningsenheten i Mölndal som finns kvar.

³³ Se till exempel Sölvell (2014).

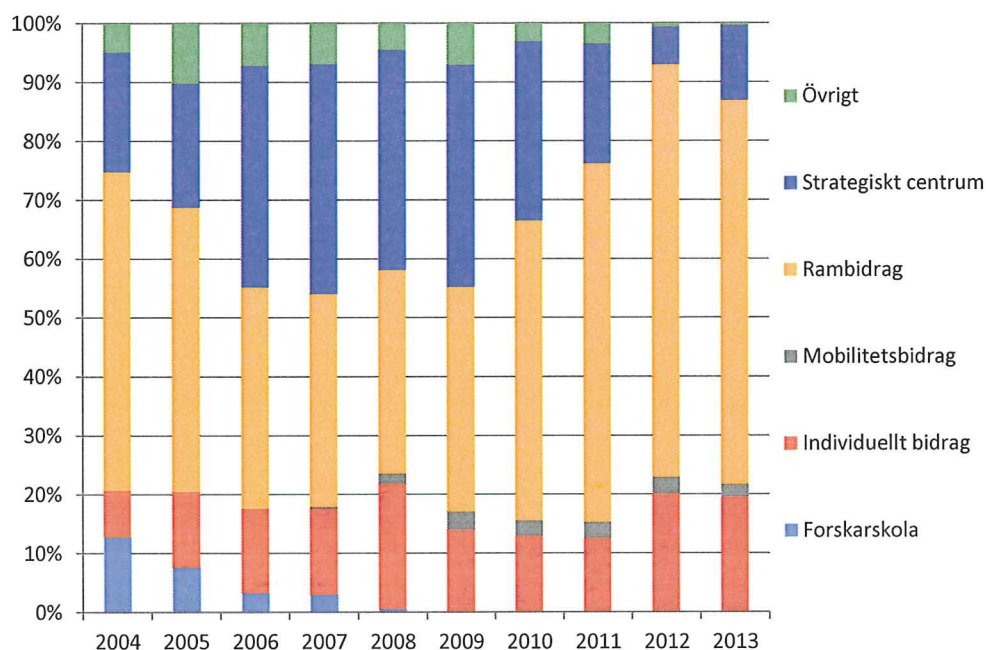
³⁴ Hultman (2014c).

³⁵ Processindustrin är alltmer beroende av avancerad kontroll- och reglerteknik. Att tillämpa algoritmer baserade på grundläggande matematik har en direkt användning i denna bransch.

6.2 Bidragsformer

Ett annat sätt att beskriva verksamheten är att se på bidragsformerna. Figur 6.2 visar fördelningen mellan olika typer av bidrag. Den största posten har hela tiden varit så kallade rambidrag, under en period även kallade *synergibidrag*.³⁶ Dessas andel av de totala bidragen har växt över tiden och utgör idag nästan 70 procent. Rambidragen är fleråriga stöd (vanligtvis fem år med möjlighet till ett års förlängning) till forskargrupper på 2–4 personer i storleksordningen 4–7 miljoner kr per år.³⁷ Totalt över samtliga år brukar ett rambidrag uppgå till 25–35 miljoner kronor.

Figur 6.2 Utbetalt per bidragsform 2004–2013 (procent)

Källor: Amorim (2014a) och SSF (2014).

Ett annan viktig bidragsform har varit stöd till *Strategiska forskningscentra*. Dessa har avsett stora bidrag (40–80 miljoner kronor per centrum för en femårsperiod) till ”fokuserade och profilerade starka forskningsmiljöer av högsta vetenskapliga klass med stor strategisk betydelse och ett betydande mått av nydaning, bestående av komplementära forskarkonstellationer med både djup och bredd, som under ett starkt ledarskap samverkar på en gemensam plattform”.³⁸ Sådana stöd började betalas ut 2004. Under åren 2006–2009 svarade dessa för runt 30 procent av de totala bidragen. År 2011 beslutades att denna

³⁶ Se <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2012/Rambidrag-blir-Synergy-grants>.

³⁷ SSF (2013) samt <http://www.stratresearch.se/sv/Pagaende-forskning/Rambidrag>.

³⁸ SSF (2006), s. 8.

stödform skulle avvecklas.³⁹ Dess betydelse har också successivt minskat. År 2013, då bidragsformen lades ner, svarade strategiska forskningscentra för bara drygt 10 procent av de totala utbetalade bidragen.

I direktiven till den organisationskommitté som utarbetade SSFs stadgar framgick att stiftelsen skulle främja forskarutbildning och forskarrekrutering.⁴⁰ Universitet och högskolor fick ge förslag till satsningar. Så kallade *Forskarskolor* var ett av de förslag som realiserades redan under stiftelsens tidiga år. Forskarskolor initierades inom alla stiftelsens forskningsområden. I en rapport från 2000 konstaterades att forskarskolorna utgjorde en dominerande del av stiftelsens verksamhet såväl kvalitativt som kvantitativt.⁴¹ Ett syfte var att få till stånd en mer systematiskt organiserad forskarutbildning där doktoranderna blev knutna till program snarare än enskilda handledare. Andra mål var att stärka svensk forskning inom specifika områden, göra forskningen till en mer attraktiv karriärväg, bygga nätverk mellan olika forskargrupper (och därmed stödjade tvärvetenskapliga satsningar), öka antalet forskarutbildade personer inom de aktuella fälten samt att främja samarbete mellan universitet och näringsliv.⁴² År 2004 svarade forskarskolorna för 13 procent av bidragen. Dessa fasades emellertid successivt ut fram till 2009. Totalt sett bedömer stiftelsen att omkring 1400 doktorander har fått sin forskarutbildning finansierad inom ramen för forskarskolorna.⁴³

Pågående satsningar av mindre omfattning är *internationella program* (Japan och Sydkorea). Under hösten 2014 har stiftelsen till exempel utlyst medel som syftar till att stärka forskningsutbytet mellan Sverige och Sydkorea med fokus på projekt inom bioteknik, materialteknik samt informations- och kommunikationsteknik. Satsningen omfattar totalt cirka 30 miljoner kronor i vardera landet.⁴⁴ *Infrastruktur nyckelpersoner* är en ny bidragsform inriktad på nyckelpersoner som arbetar med infrastruktur kopplad till forskning. Stiftelsen har avsatt totalt 240 miljoner kronor för en utlysning under hösten 2014. De personer som väljs ut kommer att få bidrag på 15 miljoner kronor under en femårsperiod.

Slutligen har *individuella bidrag* svarat för mellan 10 och 20 procent av den totala bidragsvolymen. Ett program är *Ingvär Carlsson Award* som riktas mot högt kvalificerade svenskt utbildade doktorer som efter en postdoktorsperiod utomlands återvänder till Sverige. Stödet är ett "startbidrag" på tre miljoner kronor under tre år (inklusive ett personligt stipendium på totalt 50 000 kronor) som ska ge de unga forskarna möjlighet att bygga upp en egen forskningsverksamhet.⁴⁵ Programmet inkluderar också en ledarskapsutbildning.

³⁹ SSF (2011), § 64.

⁴⁰ SSF (2008), s. 11.

⁴¹ Hägglund S. (2000), s. 14.

⁴² Ibid, s. 5.

⁴³ <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2009/Jubilar-med-djarva-program>.

⁴⁴ Se <http://www.stratresearch.se/sv/Bidragsguide/Utlysningar/2014/Bidrag-for-forskningssamarbete-med-Sydkorea>.

⁴⁵ Se SSF (2013b), s.7.

Ett annat individprogram är *Framtidens forskningsledare* som ges till yngre mycket lovande forskare som bedöms ha en potential som framtida forskningsledare. Mottagarna får dels finansiellt stöd för att kunna bygga upp egna forskargrupper, dels en särskild utbildning i akademiskt ledarskap.⁴⁶ Bidraget uppgår till 10 miljoner kronor per person och utgår under fem år.⁴⁷ Programmet startades 2001 och hör fortfarande till stiftelsens prioriterade satsningar.

Till de individuella bidragen hör, eller har tidigare hört, också flera mindre program. Ett sådant var *Senior Individual Grants* för mer seniora forskare (numera avvecklat), ett annat *Strategisk internationell rekrytering* som syftat till att attrahera utländska forskare med hög kompetens (under avveckling). *Strategisk mobilitet* ger stöd till akademiska forskare som vill gästforska vid ett företag respektive företagsanknutna forskare som vill gästforska vid en akademisk institution (av växande betydelse). Slutligen finns programmet *Industridoktorander* som ger stöd till doktorandutbildning av anställda i näringslivet (nytt program initierat 2014). Programmet finansierar doktorandutbildning för anställda i näringslivet. Deltagarna ska tillbringa 80 procent av sin arbetstid på universitet och 20 procent i företaget. Varje bidrag inom programmet ligger på 2,5 miljoner kronor och löper under fyra till fem år.⁴⁸

Vi har svårt att själva bedöma kvaliteten på den forskning som SSF finansierat. Vissa sådana försök görs i Technopolis utvärdering. Där konstateras att mottagarna av rambidrag inom IT-området ökat sin produktivitet i form av antal vetenskapliga publiceringar efter bidragsperioden i förhållande till perioden före, medan det omvända gällde för mottagarna av rambidrag inom materialvetenskap. Antalet vetenskapliga publiceringar för forskare som finansierats via bidragen till strategiska forskningscentra var också mindre efter bidragsperiodens slut än under perioden före. För forskare som fått bidrag i programmet *Framtidens forskningsledare* ökade produktiviteten i form av publiceringar efter bidragsperiodens slut i förhållande till perioden före, medan det omvända gällde för forskare som låg precis under gränsen för att få sådan finansiering. I alla de beskrivna programmen ökade andelen artiklar som var samförfattade med utländska forskare (mest i programmet *Strategiska forskningscentra*, för deltagarna i *Framtidens forskningsledare* mindre än för jämförelsegruppen).⁴⁹

De beskrivna produktivetsmått är behäftade med stora problem. Det är heller knappast förvånande att forskare i karriären gradvis ökar sin produktivitet eller att antalet artiklar som är samförfattade med utländska forskare ökar över tiden (eftersom det är en allmän trend). Det är därför svårt att dra några slutsatser om den vetenskapliga kvaliteten från de citerade resultaten. Dock framstår det som oroande att antalet publiceringar minskat för forskare som finansierats genom rambidrag i materialvetenskap och bidrag till strategiska forskningscentra.

⁴⁶ Se <http://www.stratresearch.se/sv/Pagaende-forskning/Individuella-bidrag>.

⁴⁷ Hultman, ppt. 34.

⁴⁸ SSF, *Industrial Phd 2014*, se:

<http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Forskning/?IFrameUrl=http://web.ssf.3ddata.se/page.asp?goto=Utllysning.&ei d=QHU9MSBGb25kSUQ9MjQ5>.

⁴⁹ Technopolis (2014), s. 36-40.

Våra bedömningar

Vår bedömning av bidragsformen rambidrag, som är SSFs huvudsakliga ”arbetshäst”, är mycket positiv. Våra intervjuer har gett en mycket samstämmig bild. Ramprogrammen har kännetecknats av att projektledarna getts stort ansvar samt av förhållandevis enkel administration för forskarna, vilket har uppskattats av dessa. Rambidragen är också tillräckligt stora för att möjliggöra rejäla satsningar på forskargrupper under avsevärd tid. Det ökar möjligheterna till långsiktig forskning. Samtidigt är bidragen inte så stora att de är svåra för universitet och högskolor att hantera när de upphör. På universitet och högskolor tycks uppfattningen vara att rambidragen uppmuntrat till mer samverkan mellan olika akademiska institutioner (och andra forskningsinstitut) samt främjat interdisciplinärt samarbete, vilket lett till nya forskningsfrågor och nya metoder genom att kunskaper och erfarenheter från olika områden kunnat kombineras.⁵⁰

Vad gäller strategiska forskningscentra skiljer sig olika intressenters bedömningar. En tanke var att satsningarna skulle möjliggöra mer långsiktiga rekryteringar. Flera av satsningarna tycks också ha varit mycket framgångsrika. Några av de strategiska forskningscentra som fått stöd betraktas idag som världsledande inom sina områden: till exempel Umeå Plant Science Center, Lunds stamcellscentrum och Neurocentrum vid Karolinska institutet. Flera av de forskningscentra som etablerades hamnade inom områden där svensk forskning redan stod sig mycket väl i internationell jämförelse.⁵¹ Det var således redan väl fungerande miljöer och områden som tilldelades medel.

En vanlig bedömning av satsningarna på strategiska forskningscentra har emellertid varit att dessa ofta varit för stora för universitet och högskolor att hantera när de upphört. Annan kritik går ut på att satsningarna sammanföll med liknande satsningar från andra bidragsgivare. Vår uppfattning är därför att det har varit klokt av SSF att avveckla denna bidragsform.

Forskarskolorna var ett försök att få igång en mer enhetlig forskarutbildning där egen forskning och obligatoriska kurser integreras i doktorandprogrammen på universitet och högskolor. Forskarskolorna gav också studenterna bättre möjligheter att välja ut de områden som de ville forska inom eftersom innebörden var att de knöts till ett doktorandprogram snarare än en enskild handledare.

Frågan är i vilken utsträckning målsättningarna bakom forskarskolorna har realiserats. I till exempel utvärderingen av stiftelsens satsning på den biomedicinska forskarskolan 2008 konstaterades att denna inneburit en rejäl kvalitetshöjning av forskarutbildningen inom de undersökta områdena och att SSF fungerat som katalysator för att universiteten skulle strukturera forskarutbildningen på ett bättre sätt. Samtidigt noterades att kontakterna mellan forskarskolorna och näringslivet inte blivit så frekventa som SSF hade hoppats. Detta kunde enligt utvärderingsgruppen bero på att näringslivet bara var perifert inblandat i verksamheten. Den biomedicinska forskarskolan tycks således ha producerat forskarutbildad

⁵⁰ Technopolis (2014), s. 28.

⁵¹ Deiacio med flera, s. 46.

personal men inte i så hög grad doktorer med kontakter inom och intresse för att arbeta inom läkemedelsindustrin.⁵²

Ett generellt problem med forskarskolorna tycks ha varit otillräcklig samordning med de ordinarie doktorandprogrammen på universitet och högskolor. Det är också möjligt att forskarskolorna avvecklades innan de hade hunnit få tillräcklig påverkan.

En central fråga för SSF är om man gör mest nytta genom att stödja framtagandet av nya produkter/processer eller genom kompetensförsörjning, det vill säga "produktion" av forskare ("tvåbenta produkter") som i framtiden kan utveckla nya produkter/processer antingen i akademiska miljöer eller i näringslivet. De flesta som vi har intervjuat har framhållit kompetensförsörjningen som det viktigaste. Det kan därför ha varit ett misstag att avveckla forskarskolorna. Det kan finnas skäl för SSF att överväga om man kan göra en förnyad satsning på forskarskolor. Men det måste i så fall ske i former som inte är alltför kostsamma och stjälar alltför mycket resurser från övrig verksamhet. Eventuella forskarskolor måste också samordnas väl med universitetens ordinarie forskarutbildning. Detta kräver bland annat att det måste vara långsiktiga åtaganden.

Det har varit en samstämmig uppfattning bland de intervjuade att *Ingvar Carlsson Award* och Framtidens forskningsledare är högkvalitativa program som ger unga forskare en flygande start. Särskilt Framtidens forskningsledare är ett unikt och mycket uppskattat program. I en utvärdering från 2005 konstaterade utvärderarna att den möjlighet till långsiktig planering som bidraget gett mottagarna varit särskilt uppskattad.⁵³ I våra intervjuer vittnar tidigare programdeltagare om att medlen var avgörande för möjligheterna att bygga upp en egen plattform i Sverige och om värdet av de nätverk som deltagarna fick tillgång till. Plattformen har sannolikt bidragit till att deltagare valt att stanna kvar i Sverige och bedriva sin forskning här i stället för att söka sig utomlands. De två programmen Framtidens forskningsledare och *Ingvar Carlsson Award* kan betraktas som SSFs flaggskepp bland individsatsningarna.

Vi gör också en mycket positiv bedömning av att SSF från 2014 har tagit ansvar för ett industridoktorandprogram när Vetenskapsrådet avvecklade sitt. Att på detta sätt forskarutbilda anställda i näringslivet är en "klockren" implementering av ändamålsparagrafens stadgande om att främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer "med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft" (med varje rimlig tolkning av det i sig oklara begreppet konkurrenskraft – se kapitel 5). Ett problem kan dock vara att programmet är alltför stelbent: näringslivsföreträdare har i våra intervjuer framfört önskemål om att andelen tid som avsätts till forskning borde kunna variera (och inte som nu vara låst till 80 procent).

Vi är också mycket positiva till programmet Strategisk mobilitet som syftar till att öka forskarutbytet mellan näringsliv och akademi. Men det finns skäl för SSF att satsa mer på att informera om programmet så att det uppmärksammas mer av näringslivet.

⁵² Ibid., s. 27.

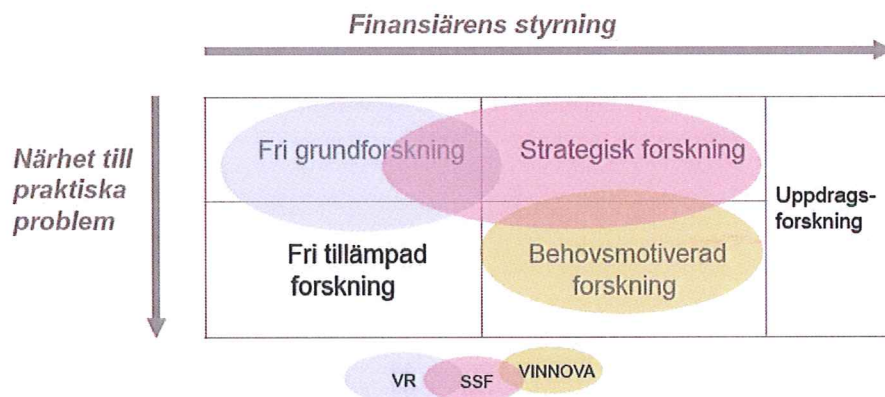
⁵³ SSF (2007).

Satsningen på programmet Strategisk internationell rekrytering var välmotiverad när den gjordes. Programmet löpte under perioden 2008–2011. Men det visade sig svårt att attrahera utländska forskare på tillräckligt hög nivå. Samtidigt har andra finansiärer som Vetenskapsrådet och Wallenbergstiftelsen initierat liknande satsningar. Därför förefaller det välmotiverat att inte utlysa ytterligare medel på detta område.

6.3 SSFs plats i systemet för forskningsfinansiering

Vilken roll spelar SSF i systemet för forskningsfinansiering? Stiftelsen har själv valt att definiera den utifrån två dimensioner: graden av styrning av forskningen och närheten till tillämpade problem. Detta har illustrerats med hjälp av ett principdiagram som stiftelsen använt i många sammanhang och i olika versioner (Figur 6.5). Kontentan är att den finansierade forskningen ska ligga inom de områden som identifierats i stiftelsens strategiprocesser. SSF styr således mot vissa områden, medan forskarna har relativt stor frihet inom ramen för sina finansierade projekt. Enligt SSFs stadgar kan forskningsinsatserna avse ”såväl ren grundforskning som tillämpad forskning samt, inte minst områdena däremellan” (§ 3).⁵⁴ Detta återspeglas också i Figur 6.5; den visar emellertid att stiftelsen verkar lägga större vikt vid grundforskning än tillämpad forskning.

Figur 6.5 Stiftelsens roll i forskningssystemet

Källa: Hultman (2014c).

Figurer 6.5 definierar också hur SSF betraktar sin roll i förhållande till andra forskningsfinansiärer. Vetenskapsrådet placeras upptill till vänster i diagrammen, det vill säga i huvudsak som en finansiär av fri grundforskning.⁵⁵ VINNOVA placeras nedtill till höger, alltså som en finansiär av styrd tillämpad (behovsmotiverad) forskning. SSF ser alltså sin nisch som att vara mer strategisk, det vill säga styra forskningens inriktning i större

⁵⁴ Enligt SSFs nuvarande vd Lars Hultman ”tjänar det inte saken” om stiftelsen skulle ”göra skillnad på grund- och tillämpad forskning”. Det centrala är att ”forskningen ska vara av hög kvalitet och relevant” (Hultman 2014b, s. 6).

⁵⁵ Den vanliga bilden av Vetenskapsrådet är att forskaren helt fritt väljer sina problem. Men Vetenskapsrådet har under senare år haft uppdrag från regeringen att göra stora satsningar inom strategiska områden. Gränsdragningen mellan forskarinitierad forskning stödd av Vetenskapsrådet och ”styrd” forskning finansierad av SSF har därmed blivit tydligare.

utsträckning, än Vetenskapsrådet, även om båda i hög grad finansierar grundforskning. Samtidigt ser man sig som mer av finansiär av grundforskning än VINNOVA men delar samtidigt ambitionen att styra forskningens inriktning (men mindre än VINNOVA). Det vägledande kriteriet är enligt SSFs senaste strategidokument att ”den finansierade forskningen ska ha potential att ge ny kunskap som på sikt kan förväntas komma till användning i kunskapsintensiva och högteknologiska industri- eller samhällssektorer i Sverige”.⁵⁶

SSF har således en klar uppfattning om hur dess roll bör skilja sig från Vetenskapsrådets och VINNOVAs. Målsättningarna stämmer bra överens med vår tolkning av stiftelsens ändamålsparagraf. Vi har också - främst genom våra intervjuer - försökt skaffa oss en bild av hur väl SSF i praktiken uppnår sitt mål att finnas i en nisch mellan Vetenskapsrådet och VINNOVA. Vår slutsats är att SSF inom såväl informations-, kommunikations- och systemteknik som materialvetenskap/materialteknologier lyckas mycket väl med detta: avnämarna inom näringslivet bedömer att finansierade projekt på dessa områden är av stor relevans för dem. Inom livsvetenskaperna samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaper är emellertid ett samstämmigt intryck från våra intervjuer att skillnaden mot Vetenskapsrådet är liten. Här tycks SSF inte ha lyckats mejsla ut en lika tydlig egen roll inriktad på näringslivs- och samhällsrelevans.

6.4 SSFs roll för att identifiera brister i forskningsfinansieringen

SSF har mycket mindre resurser än både Vetenskapsrådet och VINNOVA. Ett sätt att använda de mer begränsade resurserna effektivt är att identifiera och försöka åtgärda brister i den samlade forskningsfinansieringen. Stiftelsen ser också detta som en viktig roll. Enligt forskningsstrategin för 2012–2017 ”letar stiftelsen alltid efter nya former av forskningsfinansiering som är viktiga för Sveriges utveckling men som andra finansiärer inte alltid kan erbjuda”.⁵⁷ Stiftelsens nuvarande vd Lars Hultman har uttryckt en liknande ambition att SSF ska ”fungera som en rörlig förändringsagent eller strategisk agent i forsknings- och innovationssystemet genom att t ex initiera nya satsningar eller fylla upplevda hål i systemet”.⁵⁸ I enlighet med detta tar stiftelsen ”inte något långsiktigt finansieringsansvar för enskilda forskningsområden utan gör tidsbegränsade insatser och flyttar sina prioriteringar över tid mellan olika områden och verksamhetsformer utgående från aktuell bedömning av behov och möjligheter”.⁵⁹

Vi delar uppfattningen att SSF kan, och bör, spela en viktig roll i detta avseende. Stiftelseformen ger en större flexibilitet än vad statliga myndigheter har. Stiftelsen har också på ett framgångsrikt sätt spelat en sådan roll. Ett exempel är forskarskolorna under stiftelsens första tid. De kanske främsta ”innovationerna” är Framtidens forskningsledare och *Ingvar Carlsson Award*. Andra exempel då stiftelsen har utnyttjat sin flexibilitet och snabbt kunnat agera är programmet Strategisk mobilitet som initierades 2006 när problemet med otillräcklig mobilitet mellan näringsliv och samhälle i allt högre började

⁵⁶ SSF (2014), s. 4.

⁵⁷ SSF (2012), s. 5.

⁵⁸ Hultman (2014b), s. 4.

⁵⁹ SSF (2006), s. 3.

uppmärksammas i forskningsdebatten. Ett annat exempel är programmet Strategisk internationell rekrytering som löpte 2008–2011 och syftade till att attrahera högkvalificerade utländska forskare. Programmet var en engångssatsning. Sedan andra finansörer, främst Vetenskapsrådet och Wallenbergstiftelsen, gjort liknande satsningar har stiftelsen valt att inte utlysa ytterligare medel till detta program.

Vi är också mycket positiva till de nya satsningar som SSF gjort från 2014: Industridoktorandprogrammet och Infrastrukturstöd nyckelpersoner. SSFs industridoktorand-program startades när Vetenskapsrådet lade ner sitt tidigare motsvarande program och fyller därmed ett uppenbart behov. Ett sådant program faller direkt inom ramen för SSFs mandat och stiftelsen, med sin målsättning om finansiering av forskning med näringslivsrelevans, är därför en mer lämplig huvudman än Vetenskapsrådet. Infrastruktursatsningen är också välmotiverad i ett läge när andra finansörer (Wallenbergstiftelsen respektive Vetenskapsrådet när det gäller mindre sådana satsningar) drar ner sina infrastrukturbidrag. Det är en god idé att försöka hitta, och ge finansiellt stöd, till de nyckelpersoner som behövs för att hantera infrastrukturen. En sådan satsning är ett uppenbart komplement till satsningar på den ”fysiska” infrastrukturen, så att denna kan utnyttjas mer effektivt. Det är självfallet viktigt att stiftelsen här samverkar med andra bidragsgivare så att man uppnår så stora synergieffekter som möjligt.

6.5 Programmens karaktär

En annan kärnfråga är i vilken utsträckning SSF ska satsa på områden där svensk forskning redan är stark respektive på områden där den är mindre stark men där det kan vara önskvärt att bygga upp kompetens inför framtiden. En likartad fråga gäller i vilken grad forskningsområdena bör vara sådana som är av intresse för de delar av näringslivet där vi redan är effektiva (eller internationellt konkurrenskraftiga med nuvarande formulering av ändamålsparagrafen) respektive sådana som är av intresse för delar av näringslivet som skulle kunna bli effektiva (konkurrenskraftiga) i framtiden.

Enligt SSFs strategi för 2012–2017 ska finansiering ges till områden där svensk forskning redan är stark eller där det är viktigt att den blir stark i framtiden.⁶⁰ I praktiken tycks stiftelsen dock ha delat ut huvuddelen av sina medel till områden inom vilka forskningen i Sverige redan är stark. Däremot har inte nödvändigtvis den näringslivssektor (eller kliniska verksamhet) för vilken forskningen varit relevant haft en stark ställning, utan det tycks ha varit ett tillräckligt kriterium att den skulle kunna få det framöver (på 10–15 års sikt).⁶¹

Det är rimligt att SSF i praktiken styr sina resurser mot områden där svensk forskning redan är framgångsrik, eftersom ett grundkrav för att få bidrag alltid måste vara vetenskaplig excellens. Annars är risken stor för att resurser slösas på mindre god forskning. I den mån som man vill bygga upp ny forskningskapacitet på strategiska områden bör det ske genom stöd till forskargrupper som redan visat sin kompetens men som vill ge sig i kast med nya uppgifter. Vi uppfattar att detta också ligger i linje med SSFs intentioner.

⁶⁰ SSF (2012), s. 4.

⁶¹ Hultman (2014b), s. 9.

Vad gäller frågan om den finansierade forskningen kan antas bli till nytta främst för redan befintliga näringslivs- och samhällssektorer eller nya branscher och verksamheter, har våra intervjuer gett ett samstämmigt intryck av att inriktningen främst är på sådant som kan komma att nyttiggöras i redan existerande strukturer. I flera av våra intervjuer har nämnts att man velat se en större flexibilitet till exempel genom satsningar på nya expanderande områden som IT-applikationer, däribland datorspel samt appar för mobiler och läsplattor.

Ett annat intryck från våra intervjuer är att SSF uppfattas som en "försiktig" bidragsgivare som sällan gör "djärva" satsningar. Större risktagande har ibland efterlysts. Vi kan inte bedöma relevansen i dessa synpunkter, men det finns anledning för stiftelsen att grundligt analysera den lämpliga balansen mellan "säkra" och mer riskfyllda program/projekt. Det finns en stark tendens till "riskminimering" i all forskningsfinansiering: SSF borde kunna vara mer öppet för projekt där riskerna, men också potentialen, är större. Väljer man en sådan inriktning, får man förstås acceptera fler projekt som inte levererar önskade resultat som ett pris för att man också får projekt med mycket stor *impact*.

6.6 Samverkan med andra forskningsfinansiärer

Eftersom SSF överlappar andra forskningsfinansiärer i flera avseenden är det naturligt att stiftelsen har genomtänkta riktlinjer i fråga om samverkan. I såväl den tidigare som nu gällande strategin framgår att SSF är positivt till samarbete. Man betonar också vikten av att utveckla det samarbete som redan finns. Stiftelsen ser gärna att forskningsfinansiärerna kan "slussa viss verksamhet" mellan sig allteftersom den utvecklas från grundforskning till tillämpad FoU och betonar vikten av att finansiärerna samråder inför omprioriteringar. Däremot poängterar SSF att man bara anser att direkt samfinansiering bör bli aktuell när samverkan "innebär ett väsentligt mervärde", till exempel då det finns en specifik kompletterande kompetens hos en annan finansiär.⁶²

Vi kan se ett behov av ökad samverkan mellan olika forskningsfinansiärer där man tar ansvar för olika led i kedjan mellan grundforskning och tillämpad forskning. Ett bra exempel är den satsning som nyligen gjorts på tillämpad matematik, där Wallenbergstiftelsen finansierar mer basal forskning och SSF mer tillämpad. Ett annat exempel är det femåriga forskningsprogrammet inom nätverket Swedish Brain Power som, förutom av SSF, stöds av flera andra finansiärer (*Invest Sweden*, KK-stiftelsen, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, VINNOVA och Vårdalstiftelsen).⁶³

⁶² SSF (2012), s. 4–5 samt SSF (2006), s. 5–6.

⁶³ <http://swedishbrainpower.se/om-natverket/>.

KAPITEL 7 STIFTELSENS BESLUTSPROCESSER

Stiftelsen har att fatta en rad beslut innan man beviljar bidrag till olika projekt. Styrande för verksamheten är numera de övergripande strategier som utformas för femårsperioder. Strategierna ligger sedan till grund för styrelsens beslut om utlysningar av olika program och deras budgetramar. Inför varje utlysning inrättas en beredningskommitté med uppgift att bedöma ansökningar. Beviljade bidrag följs sedan upp och de mottagande forskargrupperna stöds av så kallade programkommittéer. Slutligen görs olika slags utvärderingar av finansierade projekt. Utvärderingarna genomförs i regel av en expertgrupp utsedd av vd.

7.1 Utformande av strategier

Stiftelsen har sedan den tillkom haft flera strategiprocesser. De har haft det gemensamt att styrelsen till sin hjälp använt sig av rådgivande organ bestående av forskare och personer från näringslivet. Från början utarbetade man inte någon strategisk plan för flera år framåt utan förslag inhämtades från lärosäten och näringsliv. Det strategiska beslutet låg så att säga inbakat i utlysningsbeslutet.

Stiftelsens strategier för *perioden före 2003* beskrivs som ”ad hoc och responsiva” av den nuvarande ledningen.⁶⁴ Stiftelsen arbetade då inte med några strategiska planer utan föreslog områden för utlysningar mera direkt med stöd av fasta strategigrupper i vilka även styrelseledamöter ingick. Därmed åstadkoms en stark förankring hos både utförare och avnämare.

För *perioden 2003 – 2007* utsåg styrelsen ett forskningskollegium som rådgivande organ i strategiska frågor.⁶⁵ Kollegiet bestod av cirka 50 experter, av vilka majoriteten var forskare från lärosätena.⁶⁶ Forskningskollegiet skulle fungera som aktiv förslagsställare. Styrelsen remitterade förslag till en reviderad strategi till forskningskollegiet, vars roll som rådgivare successivt blev alltmer reaktiv. Under denna tid fanns däremot inga fasta strategigrupper för planeringen av ny verksamhet.

Arbetet med att upprätta en strategisk femårsplan för *perioden 2007 – 2012* leddes av en arbetsgrupp sammansatt av styrelseledamöter.⁶⁷ Styrelsen fastställde i april 2006 en övergripande strategisk plan med fyra prioriterade områden:⁶⁸

- Bioteknik, läkemedelsutveckling och medicinsk teknik
- Informations-, kommunikations- och systemteknik
- Materialutveckling

⁶⁴ Hultman (2014b), s. 3 och Amorim (2014a).

⁶⁵ Styrelseprotokoll 2003-06-04.

⁶⁶ Activity Report 2005, s. 60.

⁶⁷ Styrelseprotokoll 2005-02-07.

⁶⁸ Styrelseprotokoll 2006-04-28.

- Process- och produktionsteknik

Därefter inrättades fyra strategigrupper som omfattade tre av de fyra prioriterade områdena. Uppdraget var att utforma strategier för respektive område. Man valde att inrätta två grupper för informations-, kommunikations- och systemteknik. Däremot inrättades inte någon grupp för process- och produktionsteknik. Vidare tillskapades en femte panel, en mångvetenskaplig strategigrupp med bred kompetens och med uppdrag att bevaka områden med tvärvetenskaplig potential. Strategigrupperna (panelerna) bestod av 10–12 forskare samt företrädare för akademi och näringsliv.⁶⁹

Dessa paneler överlämnade sina rapporter 2007. De utgjorde grunden för vilken budget som skulle tilldelas respektive område. Enligt den nuvarande ledningen innebar detta fasta inriktningar inom varje område med liten flexibilitet för att fånga upp förslag till nya satsningar under perioden.

När det blev dags att utarbeta en ny strategisk femårsplan för *perioden 2012 – 2017* utsågs en mindre grupp på kansliet att leda och samordna processen. Styrelsen betonade vikten av öppenhet gentemot forskarsamhället, näringslivet, pressen och samhället i övrigt.⁷⁰ Akademin, näringslivet, branschorganisationer och privatpersoner inbjöds att lämna förslag till ämnesområden. Totalt ledde den öppna processen till en portfölj med mer än 300 förslag.

Styrelsen bestämde strategins innehåll genom delbeslut. I ett första delbeslut beslutades att SSF skulle stödja forskning genom rambidrag inom stiftelsens strategiska huvudområden samt satsa på individprogrammen Framtidens forskningsledare, *Ingvar Carlsson Award* och Strategisk mobilitet.⁷¹ I ett andra delbeslut bestämde styrelsen att behålla fyra av de prioriterade strategiska områdena men att livsvetenskaperna skulle delas upp.⁷² Resultatet blev fem strategiska huvudområden:⁷³

- Materialvetenskap och materialteknologier
- Livsvetenskaper
- Informations-, kommunikations- och systemteknik
- Bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna
- Beräkningsvetenskap och tillämpad matematik

⁶⁹ Styrelseprotokoll 2006-09-26.

⁷⁰ Styrelseprotokoll 2011-04-05.

⁷¹ Styrelseprotokoll 2011-10-24.

⁷² Styrelseprotokoll 2012-02-07.

⁷³ Research Strategy 2012–2017.

Vår bedömning

Stiftelsen har i sitt strategiarbete verkat för allt större öppenhet genom inbjudningar till forskarsamhället, näringslivet och samhället i stort att bidra med förslag och synpunkter. Med den ökade öppenheten tycks balansen mellan olika gruppers inflytande ha förskjutits mot allt starkare forskarinflytande. Under stiftelsens första år hade starka företrädare för näringslivet stora möjligheter att påverka SSFs inriktning dels genom att sitta i styrelsen, dels genom att verka som ledamöter i olika fasta strategigrupper. Idag har få ledamöter i styrelsen erfarenhet från näringslivet.⁷⁴ I stället har såväl forskarnas representation där som deras inflytande ökat.

Arbetet med den senaste strategiprocessen för perioden 2012 – 2017 genomfördes under ett och ett halvt år med stora möjligheter för olika grupper att påverka. Vissa grupper tycks ha varit mer aktiva än andra. Våra intervjuer tyder på att balansen mellan de huvudområden som SSF valt att satsa på ibland snarare kan ses mer som ett utfall av olika gruppers förmåga att formulera sig än som ett resultat av strategiska överväganden.

Forskersamhället tycks ha utnyttjat möjligheterna till inspel mycket väl. Denna starka forskarstyrning från väletablerade grupper förefaller ha styrt mot satsningar på områden där Sverige redan är vetenskapligt starkt. I flera av våra intervjuer framfördes uppfattningen att livsvetenskaperna är överfinansierade. Aktörer inom näringslivet har deltagit i processen men i varierande grad. Våra intervjuer med företrädare för näringslivet ger vid handen att många företag inte tillräckligt uppmärksammat möjligheterna till inspel.

SSFs ledning har själv understrukit att strategin togs fram i intimt samarbete med forskarsamhället och betonat intentionen att svara mot forskarnas behov.⁷⁵ Enligt vår bedömning har de olika intressegrupperna fått mycket olika genomslag. Näringslivet och samhället i övrigt tycks ha utnyttjat möjligheterna till påverkan mindre än andra grupper. Det starka genomslaget för forskarsamhället kan ha inneburit en bristande benägenhet att göra omprioriteringar och därmed ha verkat konserverande på fördelningen mellan olika programområden. Vi uppfattar att det har varit en bättre balans mellan forskare och näringsliv inom informations-, kommunikations- och systemteknik samt inom materialvetenskap och materialteknologier än inom livsvetenskaper samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna.

En vanlig uppfattning bland dem vi intervjuat är att styrelsen behöver föra mer diskussioner om utvecklingstendenser i svenskt näringsliv och företagens långsiktiga behov. Stiftelsen bör säkerställa ett mer aktivt inflöde av idéer från näringslivet, vårdsektorn och samhället i stort i sitt strategiarbete. För att undvika att alltför mycket följer trender och därmed riskera att överfinansiera områden som redan har god finansiering från andra källor kan stiftelsen efter en utvidgad omvärldsanalys förmodligen minska sitt stöd till vissa områden. Vi har i kapitel 6 aktualiserat frågan om inte SSF gett alltför stora bidrag till livsvetenskaper som fått stora bidrag också från andra finansörer. Det finns skäl för stiftelsen att närmare fundera över om

⁷⁴ Detta diskuteras mer utförligt i kapitel 8.

⁷⁵ Verksamhetsberättelse 2012.

strategiprocessens utformning bidragit till att man i stor utsträckning gett generösa stöd till samma områden som exempelvis Vetenskapsrådet.

7.2 Från strategi till budget och utlysning

För genomförande och finansiering av strategin 2012 – 2017 har en preliminär forskningsbudget för de fem åren utarbetats inom kansliet. Sedan beslutar styrelsen inför varje år om en forskningsbudget inom strategins ramar. Den ger möjlighet att möta nya behov eller områden i snabb utveckling och att göra nya satsningar. Ett aktuellt exempel är satsningen på industridoktorander.

Styrelsen beslutar om varje utlysning och dess budgetram. Programchefen har en central roll för att analysera behov, forskningskompetens och mottagarkapacitet. Budgetramen för en utlysning bestäms utifrån en bedömning av hur många kvalificerade forskargrupper det finns på området och som kan väntas söka. Om man kan förvänta ett begränsat antal ansökningar vidgas området. Stiftelsens ledning förordar breda utlysningar för att få ett stort antal ansökningar och på så sätt säkra excellens bland de sökande. Beviljandegraden ligger i regel på 10–20 procent. Det innebär att ett stort antal sökande lägger ner ett omfattande arbete på ansökningar som inte beviljas. Det innebär också ett omfattande och arbetskrävande bedömningsarbete i beredningskommittéerna.

Tidplanen för utlysningar styrs av kansliets arbetskapacitet liksom tidigare SSF-satsningar och andra finansieringsprioriteringar. Det förefaller som om kansliets kapacitet begränsar utlysningsarbetet. Det skulle antagligen kunna vara aktivare om kansliet var något större.

Utlysningstexten utarbetas inom kansliet och fastställs av styrelsen. Breda utlysningar som individprogrammen (*Ingvar Carlsson Award*, Framtidens forskningsledare, Strategisk mobilitet och Industridoktorander) utformas internt, medan utlysningar av rambidrag ofta görs i samråd med experter inom området. I detta arbete skulle stiftelsen mer aktivt behöva inkludera företrädare för näringsliv och andra sektorer.

Styrelsens beslut om utlysning offentliggörs på stiftelsens hemsida. Det är då i regel tre till sex månader fram till deadline för ansökan. Tidsramen torde vara tillräcklig för redan etablerade forskargrupper, men den kan knappast vara tillräcklig för att nya forskarkonstellationer ska komma till stånd eller för att företagskontakter ska utvecklas.

SSFs ledning skulle kunna göra mer för att bedöma näringslivsrelevans. Denna problematik diskuteras mer utförligt i kapitel 8. Det är önskvärt att stiftelsen utvecklar formerna för att balansera forskarnas perspektiv och näringslivets behov när utlysningar ska göras. Forskarna tycks vidare ha dålig kännedom om stiftelsens tidplan för utlysningar. SSF bör ge mer långsiktig information till forskarsamhället om tidplanen för utlysningar. Det skulle ge forskarna bättre tid att förbereda mer nyskapande ansökningar.

7.3 Beredning och bedömning av ansökningar

Processen för att bedöma ansökningar har utvecklats sedan beredningskommittéer infördes år 2000. Samtidigt som styrelsen fattar beslut om en utlysning, beslutar den även om att en

beredningskommitté ska utses. På vd:s förslag utser styrelsen ordförande i denna kommitté. Därefter utser vd övriga ledamöter.

Beredningskommittén har uppdraget att bedöma ansökningar och lämna förslag till styrelsen om vilka ansökningar som bör beviljas.⁷⁶ En beredningskommitté för rambidrag brukar bestå av fem till tolv ledamöter från akademi, näringsliv och övriga samhället (varav cirka en tredjedel i regel kommer från näringslivet). Andelen kvinnor bland ledamöterna ligger i allmänhet inom intervallet 40/60 men har varierat från 0 till 65 procent.⁷⁷ Inom vissa områden finns det problem att nå upp till jämställdhetskriteriet 40/60 såväl bland ledamöterna som bland de internationella sakkunniga som kommittén anlitar.

Kommittéerna gör en första screening av vilka ansökningar som kan avföras från vidare beredning. Man arbetar då med tre kriterier: (a) Ligger ansökan inom utlysningsområdet? (b) Är ansökan strategiskt relevant för Sverige? (c) Bedöms ansökan kunna konkurrera vetenskapligt i slutsteget? Därefter skickas de återstående ansökningarna till externa sakkunniga för bedömning av vetenskaplig kvalitet. Varje ansökan bedöms av tre - i allmänhet internationella - sakkunniga. Varje sakkunnig bedömer normalt 5-15 ansökningar. Efter att ha inhämtat utlåtandena från de sakkunniga och gjort egna vetenskapliga och strategiska bedömningar överlämnar beredningskommittén ett förslag om vilka bidrag som ska beviljas till styrelsen som sedan fattar det slutliga beslutet.

Handlar bedömningen i stället om individbidrag och gäller utlysningen alla områden som SSF finansierar, är beredningskommittén mycket stor - upp till 66 ledamöter - och ledamöterna arbetar i paneler. Kommittén består i huvudsak av forskare men även ledarskapserfarenhet kan efterfrågas när det handlar om individprogrammet Framtidens forskningsledare. Ledarskapspotential utvärderas genom intervjuer.

Vi har fått en övergripande bild av ett väl fungerande beredningsarbete med hög kvalitet och hög legitimitet. I fråga om individstöden, särskilt programmet Framtidens forskningsledare, förefaller bedömningsarbetet vara mycket omfattande och tidskrävande (hängslen och livrem) med det goda syftet att säkerställa god kvalitet i bedömningen. Frågan är dock om inte beredningsprocessen här kan förenklas.

Kansliet har ett omfattande kontaktnät med tänkbara ledamöter i beredningskommittéerna och internationella bedömare av vetenskaplig kvalitet. Ett problem tycks dock vara att samma personer ofta återkommer i detta sammanhang. Det förefaller vara svårt att rekrytera nya ledamöter och bedömare. Enligt vår mening är det väsentligt att projektens strategiska relevans kan få en mer kvalificerad bedömning.

7.4 Programkommittéer

Stiftelsen utser en programkommitté för att följa forskningen i de pågående projekten - med betoning på ett avnämarperspektiv - och bidra till utvecklingen av projekten i ett program.⁷⁸

⁷⁶ Instruktion för arbetsgrupper 2013-09-17.

⁷⁷ Könsfördelning BK.

⁷⁸ Instruktion för arbetsgrupper 2013-09-17.

Till uppgifterna kan även höra att hantera mera övergripande frågor rörande projekten inom ett program som programkonferenser, sommarforskarškolor och så vidare. Programkommittéerna är också rådgivande till SSF i fråga om halvtids- och slututvärderingar av programmen. Kommittéerna utses av vd och består av fyra till fem personer. De ska årligen avlägga rapport till stiftelsen.

Programkommittéernas roll kan beskrivas som en form av mentorskap. Arbetet med exempelvis seminarier, besök hos forskarna och bidrag med synpunkter är uppskattade i forskarsamhället. Rollen tycks dock variera starkt mellan olika program. Det finns därför anledning för stiftelsen att överväga om den nuvarande flexibiliteten är en fördel, därför att det möjliggör anpassning till varje områdes speciella karaktär, eller om programkommittéerna bör arbeta på ett mera enhetligt sätt med tydligare vägledning för sin verksamhet.

7.5 Utvärderingsarbetet

De finansierade projekten blir föremål för två typer av utvärderingar: halvtids- och slututvärderingar. Vidare utförs områdesutvärderingar och effektutvärderingar. Utvärderingarna görs i en del fall av konsultföretag, i andra fall av en grupp forskare.

Halvtidsutvärdering av projekt i pågående program görs i de flesta fall när det gäller rambidrag och genomförs av en expertgrupp utsedd av vd. Syftet är att bedöma hur verksamheten framskrider i förhållande till planen i ansökan. Bedömningen avser: (a) vetenskaplig kvalitet och forskningens originalitet i ett internationellt perspektiv; (b) forskningens strategiska relevans för Sverige; (c) projektresultat i förhållande till ansökan; (d) organisation, internationellt samarbete, samverkan med näringslivet, tvärdisciplinart, annat mervärde och så vidare. Halvtidsutvärderingarna ligger till grund för beslut om nivån på fortsatt finansiering av projekten i programmet. De kan också leda till att nya projektledare utses eller att projektens inriktning förändras.

Slututvärderingar har använts under många år. Från 2008 och framåt har färre sådana utvärderingar gjorts än tidigare. Merparten av de slututvärderingar som vi har tagit del av har utförts av externa konsulter.

Områdesutvärderingar används för att skapa överblick över olika forskningsområden på liknande sätt som vid Vetenskapsrådet och VINNOVA. De utgör en del av stiftelsens samlade kunskap kring det belysta forskningsområdet. Ibland leder en områdesutvärdering till nya utlysningar. Som exempel kan nämnas stiftelsens pågående satsning på tillämpad matematik, som kan kopplas till utvärderingen *Evaluation of Swedish Research in Mathematics* som genomfördes av SSF och Vetenskapsrådet gemensamt.⁷⁹

Slutligen används effektutvärderingar för att utröna om specifika bidragsformer eller program har haft avsedd effekt. Dessa utvärderingar görs sedan ett program avslutats. Stiftelsen tycks emellertid inte ha använt effektutvärderingar på ett systematiskt sätt. År 2008 genomförde dock konsultföretaget Technopolis en utvärdering av SSFs stöd till ett

⁷⁹ Vetenskapsrådet/SSF (2010).

antal nätverksprogram inom biomedicin och bioteknik.⁸⁰ År 2014 lät stiftelsen Technopolis göra en oberoende analys av vilka effekter som ett urval av program har haft samt en bedömning av stiftelsens roll som forskningsfinansiär i det svenska innovationssystemet. De program som omfattades av utvärderingen var sex strategiska forskningscentra inom livsvetenskaper, rambidrag inom materialvetenskap, rambidrag inom informations-, kommunikations- och systemteknologi, Framtidens forskningsledare samt Strategisk mobilitet.⁸¹

Det är anmärkningsvärt att stiftelsen inte tidigare låtit göra fler utvärderingar av hela verksamheten. Det finns vidare anledning för stiftelsen att utvärdera sina processer för att säkerställa att strategiarbetet på ett adekvat sätt identifierar forskningsområden som är av strategisk betydelse för näringsliv och samhälle samt att den finansierade forskningen både är av vetenskapligt tillräckligt hög kvalitet och av intresse för de potentiella avnämarna. Det behöver också utvärderas att processerna för att formulera utlysningar och arbetet i beredningskommittéerna sker på ett sådant sätt att vetenskapliga och strategiska perspektiv balanseras tillräckligt bra.

⁸⁰Faugert & Co utvärdering AB (2008).

⁸¹ Technopolis (2014).

KAPITEL 8 LEVER STIFTELSEN UPP TILL SITT ÄNDAMÅL?

Kapitel 5 diskuterade SSFs ändamål. Vi pekade på oklarheten i konkurrenskraftsbegreppet. Vi konstaterade att stiftelsen i praktiken agerar utifrån en vid tolkning av ändamålsparagrafen genom att främja forskning som bedöms vara av betydelse för Sveriges produktionsförmåga och välbefinnande oberoende av om resultaten kan nyttiggöras i internationellt konkurrensutsatta sektorer eller andra delar av samhället. Vi finner denna inriktning rimlig. Men den borde kodifieras genom en omformulering av ändamålsparagrafen.

Det centrala är enligt vår uppfattning att SSFs uppdrag måste tolkas som att främja forskning som kan få tillämpningar ”som på sikt kommer till nytta i Sverige”. SSF självt ser sig också som en aktör liggande emellan Vetenskapsrådet, som i huvudsak finansierar fri grundforskning, och VINNOVA, som i stället är inriktad på behovsstyrd och tillämpad forskning som ligger närmare användning i näringslivet och samhället i övrigt.

Frågan är hur ändamålsenliga SSFs beslutsprocesser och verksamhetsformer är för att uppfylla uppdraget som vi tolkar det.

8.1 SSFs värdering av forskningen

Enligt gällande forskningsstrategi ska värdet av den forskning som stiftelsen finansierar bedömas utifrån följande fyra kriterier:⁸²

- Forskning vars resultat kan ligga till grund för utveckling av befintliga eller nya företag.
- Vidgad och förbättrad forskarutbildning som producerar forskare som är attraktiva för anställning främst i näringslivet och offentlig sektor men också i akademien.
- Kraften hos internationellt högklassiga forskningsmiljöer att attrahera unik forskarkompetens och internationella investeringar till Sverige.
- Forskning som utgör grund för internationellt samarbete genom vilket kunskap av intresse för svenskt näringsliv kan hämtas hem.

Dessa kriterier ska tjäna som ledning för såväl stiftelsens strategibeslut och programutlysningar som för beredningskommittéerna i deras bedömningar av olika projekt. En uppenbar fråga är om kriterierna är tillräckligt preciserade för att ge en god vägledning i de olika beslutsprocesserna. Inte minst förefaller de ge beredningskommittéerna stor frihet att välja vilka kriterier som de vill betona, eftersom det inte finns några preciseringar av vilken relativ vikt som de ska tillmätas. Det kan antas leda till betydande skillnader mellan programmets inriktning på olika områden utan att skälen för det är särskilt klara. Det kan vara en förklaring till varför satsningarna inom livsvetenskap (och bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna) ligger betydligt närmare den grundforskning som Vetenskapsrådet finansierar än satsningarna inom materialvetenskap och materialteknologier samt informations-, kommunikations- och systemteknik som är mer näringslivsorienterade.

⁸² SSF (2012), s. 2.

En fråga som återkommit i våra intervjuer gäller balansen mellan å ena sidan forskningsresultat som kan leda till nya produkter/processer och å andra sidan näringslivets och offentlig sektors kompetensförsörjning med forskarutbildad personal. En majoritet av de intervjuade har framhållit det senare som SSFs viktigaste uppgift.⁸³ Kanske borde därför SSF betona avnämarnas kompetensförsörjning mer i sina kriterier för vilken forskning som ska finansieras.

En problematisk punkt när strategisk relevans och nytta - vid sidan av vetenskaplig excellens - ska vara kriterier för den finansierade forskningen är att detta egentligen förutsätter en bedömning av olika programs och projekts ekonomiska potential. Utan en sådan bedömning går det inte att utifrån ett nyttoperspektiv värdera olika satsningar och ställa dem mot varandra. Vi inser självfallet hur svårt det är att i förväg bedöma det slutliga ekonomiska värdet av olika forskningssatsningar. Det är en fråga som alla finansiärer brottas med och där egentligen ingen har någon bra lösning. Men kravet i detta avseende på en finansiär med SSFs särskilda inriktning är samtidigt större än på andra finansiärer. Och i slutändan innebär förstås alla finansieringsbeslut att det sker en implicit vägning av den ekonomiska nyttan för olika program/projekt. Det finns därför skäl för stiftelsen att försöka utveckla mer systematiska metoder för en värdering av de potentiella samhällsekonomiska vinsterna – i termer av högre produktion/inkomster eller kostnadsbesparingar – av olika satsningar. Det säger sig självt att alla sådana bedömningar kommer att vara synnerligen osäkra (ofta kanske bara gällande grova storleksordningar och sannolikheter för framgångsrika och mindre framgångsrika utfall), men det är ändå bättre om värderingarna görs explicita än om de bara är implicita.

8.2 Avnämarnas inflytande på verksamheten

En central fråga är vilket inflytande som avnämarna i form av näringsliv och övrigt samhälle har på verksamheten. Ett sådant inflytande är viktigt utifrån det nyttoperspektiv som förutsätts styra SSFs verksamhet.

Kapitel 7 redogjorde för SSFs strategiprocesser. Vi beskrev hur den senaste processen, då strategin för 2012–2017 togs fram, kännetecknades av stor öppenhet och stora möjligheter för olika grupper att påverka. Vår slutsats var att forskarsamhället och lärosätena utnyttjat möjligheterna till inspel i betydligt högre grad än näringslivet. Näringslivets företrädare tycks ha medverkat i varierande grad. Inom informations-, kommunikations- och systemteknik samt materialvetenskap/ materialteknologier förefaller näringslivsföreträdare ha varit ganska delaktiga, medan aktiviteten tycks ha varit mindre på läkemedelssidan.

En stor del av konsultbolaget Technopolis utvärdering ägnas åt frågan om i vilken utsträckning den finansierade forskningen är till nytta för näringslivet och samhället i övrigt.⁸⁴ Den övergripande slutsatsen där är att ”det finns exempel på betydande bidrag till företags konkurrenskraft men att de är få”. Den finansierade forskningen ”kan mycket väl vara av potentiell betydelse för utvecklingen av Sveriges framtida konkurrenskraft”, samtidigt som ”många forskningsresultat kan förbli oexploaterade av näringslivet, antingen därför att resultaten inte är relevanta för näringslivet eller därför att näringslivet inte är medvetet om deras existens”.⁸⁵

Enligt Technopolis rapport kan en orsak till att forskningsresultaten inte bedömts ha större betydelse för näringslivet och samhället i övrigt vara att det ännu inte gått tillräckligt lång tid

⁸³ Se också Technopolis (2014), s. 1.

⁸⁴ Technopolis (2014). Se också avsnitt 2.2.

⁸⁵ Ibid. s. 66.

sedan forskningsprojekten genomförts; de studerade rambidragen löpte fram till 2008. Men enligt utvärderingen är sannolikt en annan orsak bristande näringslivsrelevans för de forskningsfrågor som formulerats, eftersom dessa inte vägletts av näringslivets och samhällets behov.⁸⁶ Utvärderingens bedömning är att frågorna i alltför hög grad specificerats av forskarna själva från ett mer akademiskt perspektiv, där projektledarna ibland haft en klar idé om de potentiella effekterna på näringsliv och samhälle i övrigt, men där en sådan vision ibland saknats eller varit mycket vag. Näringslivets och samhällets medverkan när det gäller att formulera forskningsfrågorna har ofta varit svag.

Technopolis utvärdering bekräftar de slutsatser som vi dragit från det skriftliga material från stiftelsen som vi tagit del av och från våra egna intervjuer. Vår sammanfattande bild är att näringslivet spelade en starkare roll för verksamhetens inriktning under SSFs första år, men att den sedan successivt blivit allt mer forskarstyrd. Med den inriktning som statsmakarna gett SSF är detta mindre lämpligt. SSF bör därför ta ytterligare initiativ för att stärka kontakterna med näringslivet. Det bör gälla både formuleringen av forskningsfrågor och arbetet under projektens gång (antingen genom direkt medverkan i projekten av forskare anställda i näringslivet eller genom att dessa utnyttjas i en rådgivande funktion). Detta rekommenderas också av Technopolis, som konstaterar att en mer aktiv medverkan från näringsliv och samhälle i övrigt skulle kunna bidra till större näringslivs- och samhällsrelevans för den finansierade forskningen.

Ett problem i sammanhanget är att näringslivet blivit allt mer globalt. Det gäller framför allt storföretagen som blivit alltmer multinationella och mindre knutna till Sverige. Forskningscheferna i internationella koncerner som ABB eller AstraZeneca leder ju forskningsverksamhet i många länder och har inte samma knytning till svensk forskning som forskningscheferna i Asea och Astra en gång hade när bolagen var i huvudsak svenska. Dagens internationella forskningschefer har knappast heller något specifikt intresse av att stärka forskning som bidrar till "Sveriges framtida konkurrenskraft" (vår kursivering): det relevanta för dem är företagets konkurrenskraft, inte konkurrenskraften för den verksamhet som är lokaliserad till Sverige. En följd av detta är sannolikt att det utan särskilda insatser är svårt att få lika tunga företrädare för näringslivets forskning att intressera sig för SSFs verksamhet som tidigare.

En annan förändring hänger samman med att storföretagen blir allt mer av "sammansättningsfabriker" när verksamhet i allt högre grad "outsourcats" till många mindre underleverantörer. Dessa är inte lika naturliga kontakter för SSF som storföretagen. Det finns förmodligen mycket att vinna på att åstadkomma en bättre kommunikation med sådana underleverantörer för att säkerställa att man främjar också forskning som är av särskild betydelse för dem.

En idé är att SSF skulle kunna tillskapa ett *näringslivsråd* med företrädare för näringslivets forskning som medlemmar. Rådet bör bestå av både tunga företrädare från storföretag och företrädare för mindre företag. Rådet skulle kunna fungera som ett bollplank för i första hand SSFs vd och forskningssekreterare. På så sätt skulle stiftelsen kunna få en klarare bild av vad näringslivet önskar sig i form av program/projekt, kompetensförsörjning och utbyte mellan näringsliv och akademi. Vi har ventilerat idén med de näringslivsföreträdare som vi intervjuat och funnit ett betydande intresse för den.

⁸⁶ Ibid. s. 48–49.

8.3 ProViking – med ambitioner om mer näringslivsmedverkan

Ett försök att åstadkomma mer näringslivsmedverkan och näringslivsrelevans är det forskningsprogram som stiftelsen tog initiativ till 2001 och som senare fick namnet ProViking1. Programmet fokuserade på företag inom verkstadsindustrin med produktion och/eller produktutveckling i Sverige. Forskningsprojekten skulle förankras i företag och ske i samarbete med institut och/eller högskolor.⁸⁷ Till programmet knöts en forskarskola som förväntades leverera internationellt konkurrenskraftiga doktorer med förmåga att omsätta sina forskningsresultat i praktiska industriella tillämpningar.⁸⁸ Stiftelsen avsatte 180 miljoner kronor för en första omgång som sträckte sig fram till 2007.⁸⁹ I slutet av 2007 beslöt SSF att avsätta medel för en andra omgång, ProViking2. Denna andra del pågick 2008–2013 och innefattade bidrag på 210 miljoner kronor.

Stiftelsen ville ha ett aktivt deltagande från företagen i programmet och letade därför efter ett nytt sätt att bedriva industrinära forskning. För att åstadkomma det önskade engagemanget från företagen bedömde stiftelsen att det krävdes en ny organisationsform: en struktur med stor frihet och stora beslutsbefogenheter delegerade till sig.⁹⁰

De företag som medverkade tycks ha varit mycket nöjda med projektet. Men samtidigt tyder de utvärderingar som stiftelsen låtit göra tyder på att den vetenskapliga kvaliteten i projekten i ProViking1 varit acceptabel men ”långt ifrån världsklass”. Den utvärdering som gjordes av ProViking2 år 2013 konstaterade också att programmets beredningsprocess inte varit lika stringent som den vilken normalt tillämpas inom SSF: betygsskalan föreföll vara ”inflaterad jämfört med andra forskningsprogram.”⁹¹

Det är troligt att programmets större organisatoriska frihet innebar att man inte tillämpade samma kvalitetskriterier som i stiftelsens andra program. Programmet illustrerar således de risker som uppstår när man försöker få till stånd forskning med mer medverkan av och relevans för näringslivet. Det är helt centralt att detta inte sker i sådana former att avkall görs på den vetenskapliga kvaliteten.

⁸⁷ Se SSFs hemsida: <http://www.stratresearch.se/en/Pagaende-forskning/ProViking1/> (140919).

⁸⁸ Se ProVikings egen hemsida: <http://www.chalmers.se/hosted/proviking-sv/om-proviking/vision-och-mal>.

⁸⁹ Rask (2013), s. 7.

⁹⁰ Kylberg (2006), s. 8 samt Rask (2013), s. 18.

⁹¹ Rask (2013), s. 8–14.

8.4 Styrelsens sammansättning

Styrelsens sammansättning är viktig för SSFs förmåga att identifiera och finansiera sådan forskning som är av strategisk relevans för näringsliv och samhälle.⁹²

När de statliga forskningsstiftelserna upprättades 1993/1994 utsåg regeringen samtliga ledamöter inklusive ordförande.⁹³ Därefter skulle stiftelsernas styrelser själva entlediga och utse nya ledamöter (med undantaget att regeringen fortfarande skulle utse en ledamot). Stiftelserna skulle bjuda in vissa institutioner (i SSFs fall KVA och IVA) att lämna förslag på ledamöter). 1997 ändrades stadgarna så att samtliga ledamöter skulle utses av regeringen. De nuvarande bestämmelserna infördes 2010 och innebar en återgång till att styrelsen själv entledigar och utser de flesta ledamöterna. Mer exakt gäller nu (4 § i SSFs stadgar):

- Två ledamöter utses av regeringen. Minst en av dessa ska ha ekonomisk kompetens för styrelsearbetet.
- En ledamot utses av styrelsen.
- Två ledamöter utses av styrelsen efter förslag av myndighetscheferna vid Vetenskapsrådet, FAS, Formas och VINNOVA.
- Två ledamöter utses av styrelsen efter förslag från universitet och högskolor.⁹⁴
- Tre ledamöter utses av styrelsen efter förslag av KVA och IVA.

De tre grupperna av förslagsställare ska "samråda med varandra i syfte att uppnå en allsidig sammansättning i styrelsen när det gäller kompetens och kön". Detta sker i en särskild samrådsgrupp som består av en företrädare för var och en av grupperna.

Figur 8.1 visar hur andelarna av styrelseledamöter fördelats mellan akademi, näringsliv/industri och samhälle (antalet styrelseledamöter har varierat runt tio). Den akademiska representationen har ökat kraftigt sedan 2008, samtidigt som representationen från näringsliv/industri och samhälle minskat. Detta hänger sannolikt samman med de förändringar av bestämmelserna om hur styrelsen ska utses som tillkom 2009. Det är olyckligt att särskilt andelen ledamöter från näringsliv/industri minskat. Det harmonierar dåligt med stiftelsens egen betoning av strategisk relevans och konkurrenskraft. Både SSFs verkställande ledning och styrelse är väl medvetna om detta problem. Styrelsen valde också att återremittera ett av förslagen om styrelseledamot från de forskningsfinansierande myndigheterna när en ny styrelse skulle utses vid halvårsskiftet 2013.⁹⁵ Dessa lämnade därefter ett nytt förslag på ledamot med industribakgrund som styrelsen sedan följde.

⁹² Detta tycks också ha varit ett grundläggande resonemang bakom de statliga forskningsstiftelserna redan från början. Så till exempel skriver Sörlin (2005b) att "En utgångspunkt hos både stiftelser och stiftare var att om man hade industriell representation i beslutsprocessen, så skulle industriell relevans garanteras" (s 37).

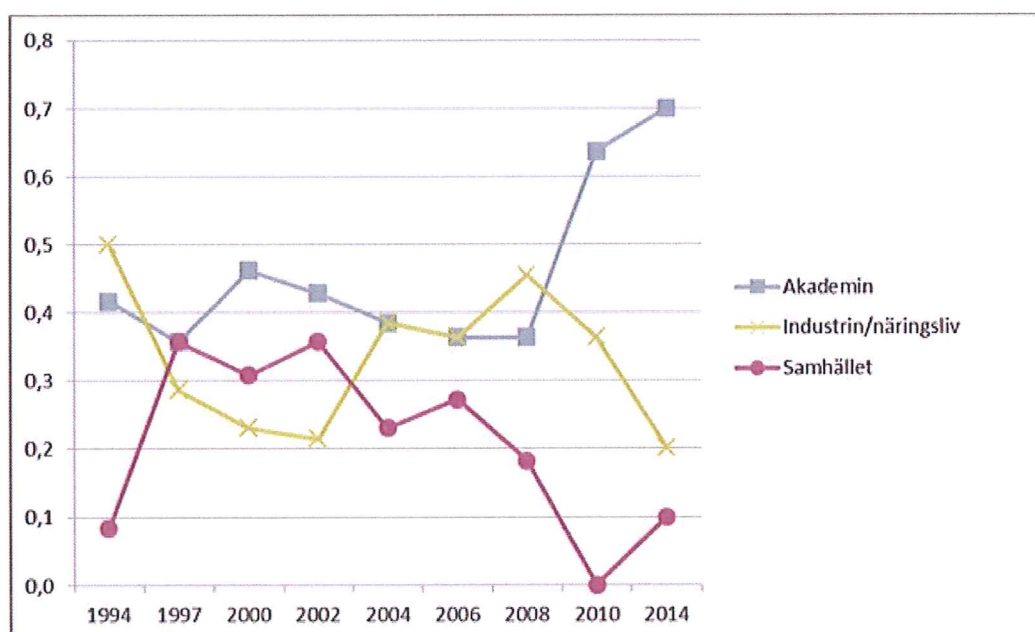
⁹³ KVA och IVA (2013), s. 12 summerar de förändringar av stiftelsestyrelsernas sammansättning som skett över tiden.

⁹⁴ I praktiken är det Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) som tar fram förslaget från universitet och högskolor.

⁹⁵ Dnr zA13.0048 (Förslag på ny styrelse), Dnr zA13.0048.003 (Ytterligare namnförslag till styrelsen) samt DnrzA13.0048.004 (kommunikation angående ledamot till styrelsen).

Stadgarnas formulering om styrelsens sammansättning bör skärpas så att det uttryckligen slås fast att styrelsen ska bestå av både akademiskt kompetenta personer och personer med erfarenheter från näringsliv/industri och samhälle. Det är viktigt att få in tunga näringslivsföreträdare (forskningschefer) i styrelsen. Det borde öka sannolikheten för att den forskning som SSF finansierar är av intresse för näringslivet. Styrelsens majoritet bör dock även fortsättningsvis utgöras av akademiska företrädare för att garantera att tillräckliga krav ställs på vetenskaplig kvalitet och långsiktighet i forskningsprogrammen.⁹⁶

Figur 8.1: Sammansättningen av SSFs styrelse, andelar av styrelseledamöter med olika bakgrund

Källa: Amorim (2014b).

Könsfördelningen i styrelsen har som helhet sedan SSFs start varit jämn. Andelen kvinnor har varierat mellan 36 procent (1997–1999) och 60 procent (idag). Trenden har således varit att andelen kvinnor har ökat.

8.5 Nyttiggörande

När SSF beviljar större bidrag (över fem miljoner kronor) avsätts tre procent av summan till ”nyttiggörande”. Sådana insatser kan omfatta bedömning av kommersialiseringspotential, patentering samt vidareutveckling av till exempel datamängder, modeller, metoder, programvara, design, konstruktioner och klinisk prövning av nya behandlingsformer (inom medicinen närstående områden). Stöd kan också ges till framtagning av demonstratorer

⁹⁶ En liknande slutsats dras i Technopolis (2014), s. 81.

(prototyper) och nätverksinsatser mot avnämare. SSF ger däremot inte bidrag till ren kommersialisering eller marknadsföring utan stöden avser stegen som föregår detta.

Projektledaren lämnar in en plan för nyttiggörande redan vid ansökan om bidrag. Medel för nyttiggörande betalas sedan ut först efter särskild ansökan från projektledaren till SSF. Stiftelsen spelar en tämligen passiv roll när det gäller själva ”nyttiggörandeaktiviteterna”. Detta förefaller grundas på en uppfattning om att det är projektledaren själv som ”utifrån ett egenintresse” är bäst skickad att ta ansvar för att projektet nyttiggörs. SSFs bedömning är att lärosätenas egna organ, särskilt innovationskontor och holdingbolag, blivit allt bättre på att bedriva denna verksamhet och också eftersträvar att göra det.⁹⁷

Bedömningarna ovan förefaller vettiga. Men samtidigt borde en stiftelse med SSFs inriktning mot forskning som på sikt ska vara till nytta för näringsliv och samhälle kunna bygga upp en egen unik kompetens – och egna nätverk – för att biträda forskarna när det gäller nyttiggörande. Frågan är därför om inte SSF kunde spela en mer aktiv roll i detta avseende. Med nuvarande kanslikapacitet är detta knappast möjligt. Men det skulle förmodligen vara en god investering att utöka kansliets kapacitet för att kunna göra mer på detta område.

⁹⁷ Styrelseprotokoll 2014-09-24, punkt 10.

KAPITEL 9 STIFTELSENS LIVSLÄNGD

En central fråga är vilken livslängd SSF bör ha. Enligt 3 § i stadgarna får stiftelsens förmögenhet på sikt förbrukas. Den ursprungliga intentionen var att stiftelsens medel skulle förbrukas på 15 år.⁹⁸ Den målsatta livslängden har emellertid successivt förlängts. Den förefaller alltid ha varit cirka 15 år. I den strategiska planen för 2007–2012 bedömdes stiftelsen ”vara en betydelsefull aktör i det svenska forskningsfinansieringssystemet in i 2020-talet”.⁹⁹ I forskningsstrategin för 2012–2017 flyttades detta datum fram till 2030.¹⁰⁰ En möjlig förklaring till den successiva förlängningen av den planerade livslängden är att kapitalavkastningen har varit betydligt högre än förväntat. En annan tänkbar förklaring är den strävan som kan finnas i varje organisation att trygga sin långsiktiga överlevnad.

Nuvarande styrelse har beslutat höja den årliga utgiftsramen från 600 till 705 miljoner kronor från år 2015 och därefter med ytterligare 100 miljoner kronor per år fram till och med 2017. Från och med 2018 avser styrelsen att fatta beslut om utdelningar på en miljard kronor per år.¹⁰¹ Med tre procents real avkastning beräknas beslut om sista utdelning ske 2025/2026. Därefter kommer utestående kontrakt att administreras till cirka 2029/30.

Styrelsen har uppdragit åt vd och styrelsens ordförande att undersöka möjligheterna för en *återkapitalisering*, det vill säga att staten ska tillskjuta nya medel, så att SSF kan fortleva som en betydande bidragsgivare under lång tid.¹⁰² Slutligen finns också alternativet att stiftelsen kan minska den årliga bidragsvolymen för att även med nuvarande kapital leva vidare mycket länge.

Stiftelsens egen bedömning är att ”evigt liv” med små årliga forskningsbidrag inte är önskvärt. Bidragen skulle enligt SSF bli ”för små för att göra någon skillnad”. Vi delar i huvudsak den bedömningen, även om stiftelsen förstås kan dra ner på antalet områden som man ger bidrag till och förbli en betydande bidragsgivare på dem. Vi är däremot mer tveksamma till beslutet att höja den årliga bidragsramen från drygt 700 miljoner till 1 miljard kronor, inte minst mot bakgrund av de kraftiga höjningar av de statliga forskningsanslagen som skett under senare år. Vi har inte sett några övertygande motiveringar från stiftelsens sida varför det skulle vara bättre att förbruka medlen snabbare genom 300 miljoner kronor större bidrag per år.

Frågan om återkapitalisering är intressant. Vi ser ett klart behov av en finansiär av strategisk forskning, det vill säga behovsstyrd forskning med ett långt tidsperspektiv inriktad mot tillämpningar i näringsliv och samhälle. Det finns alltid ett starkt politiskt tryck för sådana satsningar. Det är en vanlig observation att forskningspolitiken har kommit att närma sig näringspolitiken när den senare belagts med allt fler restriktioner bland annat via EU-regler som syftar till att förhindra att konkurrensen på olika marknader snedvrids av selektiva

⁹⁸ Se till exempel Sörlin (2005b) s. 42 samt KVA och IVA (2013a) s. 4.

⁹⁹ SSF (2006).

¹⁰⁰ SSF (2012).

¹⁰¹ Styrelseprotokoll 56 §, 2014-09-23.

¹⁰² Styrelseprotokoll 56 §, 2014-09-23.

statliga branschstöd.¹⁰³ Det går att argumentera för att det är bättre att besluten om sådana satsningar tas av en oberoende forskningsfinansiär på armlängds avstånd från politiken än av regeringar som kan frestas att ta alltför kortsiktiga och valtaktiska hänsyn. Det finns en uppenbar risk att regeringar vill göra till synes slagkraftiga forskningssatsningar på specifika områden ”som låter bra för väljarna” men som inte är av tillräcklig kvalitet.

Ett annat argument till stöd för idén om återkapitalisering är att SSF byggt upp en fungerande verksamhet med effektiv administration och att man därför bör ta till vara den institutionella kompetens för strategiska satsningar som har utvecklats. Det finns också ett egenvärde i ett pluralistiskt finansieringssystem för forskningen med många betydelsefulla aktörer. Men SSF bör i så fall renodla sin roll just i fråga om mer långsiktiga satsningar på det man uppfattar som strategiska områden av betydelse för näringsliv och samhälle, så att man inte närmar sig Vetenskapsrådets verksamhet i alltför hög grad. Detta tycks särskilt gälla områdena livsvetenskap samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna. Stiftelsen bör tydligare definiera vad den ser som sitt ansvarsområde.

¹⁰³ Se till exempel Sörlin (2005c), s. 9–15.

KAPITEL 10 SAMMANFATTNING OCH REKOMMENDATIONER

Granskningsgruppens uppdrag har bestått av två delar. Den första delen är att följa upp de åtgärder som stiftelsen vidtagit med anledning av akademiernas särskilda granskning 2012/2013. Den andra delen – granskningens huvudfokus – är att utvärdera stiftelsens forskningsprogram och hur de förhåller sig till stiftelsens ändamål.

Detta kapitel summerar våra slutsatser och rekommendationer från tidigare kapitel. Avsnitt 10.1 avser uppföljningen av akademiernas särskilda granskning 2013 och avsnitt 10.2 vår granskning av stiftelsens verksamhet.

10.1 Uppföljningen av den särskilda granskningen

Den särskilda granskningen 2013 fokuserade på fyra huvudfaktorer: (1) arbetsmiljön i stiftelsen; (2) tillsyn och kontroll; (3) rollfördelningen mellan styrelse och ledning samt (4) riktlinjer för representation och marknadsföring/PR.

De problem som var förenade med *arbetsmiljön* i stiftelsen har på ett föredömligt sätt lösts. Den nya styrelsen och ledningen har tagit många bra initiativ och åstadkommit ett radikalt förbättrat arbetsklimat. Rollfördelningen mellan vd och styrelsens ordförande förefaller nu fungera bra liksom kommunikationen mellan ledning och kansli.

Vi förordar att styrelsen upphäver undantaget för stiftelsen från *tillsyn* av länsstyrelsen. Denna tillsyn påverkar inte stiftelsens oberoende utan bidrar tvärtom till att säkerställa att stiftelseändamålet uppfylls i enlighet med stiftelseförordnandet.

Styrdokumenterna angående *rollfördelningen mellan styrelse och ledning* måste ses över ytterligare. De olika dokumenten är inte väl koordinerade och informationen är alltför fragmentarisk. Delegationsordningen ger inte samma bild av den till vd delegerade beslutsmakten som vd-instruktionen. Informationen om firmateckningsrätten är uppsmulad på tre olika dokument (attestordningen, vd-instruktionen och delegationsordningen) på ett sätt som skapar oklarhet.

Problematiken avseende riktlinjer för *representation och marknadsföring/PR* har lösts. Styrelsen har beslutat att som riktmärke tillämpa statsförvaltningens regler för representation. Beträffande marknadsföring/PR finns inte längre något behov av att utarbeta riktlinjer, då styrelsen helt tagit avstånd från marknadsföring som innebär en förstärkning av själva varumärket för stiftelsen. Vad som kommuniceras är den forskning som SSF finansierar, men för denna typ av kommunikation finns redan riktlinjer.

10.2 Verksamheten

Enligt stadgarnas ändamålsparagraf ska SSF "stödja naturvetenskaplig, teknisk och medicinsk forskning" och därigenom "främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft". Det har rätt oklarhet om begreppet *konkurrenskraft* avser forskningens eller näringslivets

konkurrenskraft. Den rimligaste tolkningen är att begreppet avser näringslivets konkurrenskraft.

Begreppet konkurrenskraft i sig är emellertid oklart. I praktiken används det ofta som ett annat sätt att beteckna *produktionsförmåga* eller *produktivitet* utan att det har något med internationell konkurrens att göra. SSF självt gör också en vid tolkning av konkurrenskraftsbegreppet. Stiftelsen stöder forskning som på sikt anses kunna komma "till nytta för Sverige" i såväl näringsliv som offentlig sektor, alltså forskning som förväntas främja Sveriges *välstånd* i största allmänhet. Enligt vår uppfattning är en sådan bred målsättning högst rimlig. Men det finns en spänning i förhållande till formuleringarna i ändamålsparagrafen. SSF bör därför vända sig till Kammarkollegiet för att pröva möjligheten att få till stånd en ändrad formulering av denna paragraf så att den bättre motsvarar den roll som man mejslat ut. SSF självt bör också ytterligare förtydliga hur man tolkar sin ändamålsparagraf.

Det är önskvärt att SSF utvecklar tydligare kriterier för hur man värderar "nytta". Nu finns endast ganska allmänna formuleringar om att det ska vara fråga om "forskning som kan ligga till grund för utveckling av befintliga eller nya företag, forskarutbildning som producerar forskare som är attraktiva för såväl näringsliv och samhälle som akademien, forskarmiljöer som kan attrahera unik forskarkompetens och internationella investeringar till Sverige eller forskning som kan utgöra grund för internationellt samarbete genom vilket kunskap av intresse för svenskt näringsliv kan hämtas hem". Formuleringarna är inte tillräckligt precisa för att ge god vägledning i de olika beslutsprocesserna. De säger till exempel inget om vilken relativ vikt de olika kriterierna ska tillmätas.

En central fråga är var SSF kan göra störst nytta: Är det genom att stödja framtagandet av nya produkter/processer eller genom att försörja näringsliv och samhälle med forskarkompetens? En majoritet av dem vi intervjuat har framhållit kompetensförsörjningen som det viktigaste. Det är en rimlig slutsats.

Stiftelsen borde också utveckla tydligare riktlinjer för hur man ska värdera den *ekonomiska potentialen* i olika program/projekt. Utan sådana riktlinjer går det knappast att på ett mer systematiskt sätt väga nyttan av olika satsningar mot varandra.

SSF har en viktig roll som finansiär av *strategisk* forskning vilken ska fungera som en brygga mellan fri grundforskning och behovsstyrd forskning. Det är då fråga om forskning med ett klart nyttoperspektiv men med en förhållandevis lång tidshorisont. Sådan forskning utgör också en brygga mellan akademi och näringsliv. Detta innebär en finansieringsnisch mellan Vetenskapsrådet och VINNOVA. SSF tycks lyckas mycket väl med att spela denna roll på områdena materialvetenskap och materialteknologier samt informations-, kommunikations- och systemteknik. Inom områdena livsvetenskaper samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna förefaller man däremot ligga ganska nära Vetenskapsrådet. Här finns det anledning för SSF att ompröva sin roll så att den bättre kan motsvara ambitionerna att ligga mellan Vetenskapsrådet och VINNOVA.

SSF har haft en stabil allokering av bidrag mellan olika programområden sedan starten. Det finns anledning att ställa frågan om stiftelsen agerar alltför konservativt när det gäller

fördelningen av bidrag mellan olika områden och vad det i så fall beror på. En alltför stark forskarstyrning med för litet inflytande från överväganden om näringslivets och övriga samhällets behov kan vara en förklaring. En annan kan vara att kansliet har alltför liten analyskapacitet för att kunna identifiera och motivera lämpliga omallokeringar av resurserna.

Områdena livsvetenskaper samt bioteknik, medicinsk teknik och teknik för livsvetenskaperna väger tungt i SSFs portfölj. Samtidigt gör också andra finansiärer stora satsningar inom dessa områden. Här har SSF följt en allmän trend. Trots de omfattande satsningarna har de stora läkemedelsföretagen flyttat ut stora delar av sin forskningsverksamhet från Sverige. Därmed finns det inte lika viktiga avnämare som tidigare. SSF bör pröva om man inte kan fördela om sina bidrag så att ökad vikt ges till sådan forskning som är av värde för bas-, process- och verkstadsindustrierna. En central fråga är vidare hur man säkerställer att den forskning som finansieras inom livsvetenskaperna verkligen kommer till nytta för avnämare i Sverige.

SSFs konstruktion som en stiftelse innebär en potential för stor flexibilitet. Det ger SSF särskilda möjligheter att identifiera och fylla "hål" i forskningsfinansieringen när sådana uppstår. Stiftelsen har lyckats väl med att spela denna roll. Forskarskolorna och programmen Strategisk mobilitet (mellan näringsliv och akademi), Industridoktorander och Nyckelpersoner infrastruktur är program där SSF identifierat behov som andra finansiärer inte förmått fylla och där stiftelsen snabbt gått in.

SSFs individprogram är mycket framgångsrika. Ett sådant är Framtidens forskningsledare som ger generösa finansiella stöd och ledarskapsutbildning samt möjligheter att bygga upp nätverk till unga forskare som bedöms ha en potential som framtida forskningsledare. Ett annat är *Ingvar Carlsson Award* som riktas till högt kvalificerade svenskt utbildade doktorer som återvänder till Sverige efter en postdoktorsperiod utomlands. Programmen ger lovande forskare utomordentliga möjligheter att bygga upp en plattform för fortsatt verksamhet i Sverige. Här har SSF agerat på ett framsynt sätt och varit en föregångare.

Våra intervjuer har gett ett intryck av lågt risktagande i de projekt som SSF finansierar liksom av inriktning främst mot sådan forskning som är av värde för befintligt näringsliv snarare än för nya företag som kan komma att etableras. Flera intervjuade har efterlyst större djärvhet i valet av program/projekt liksom mer fokus på områden som kan bli värdefulla för nya företag. Vi har svårt att värdera dessa synpunkter. Det är en svår avvägning i vilken mån som en forskningsfinansiär bör satsa på "säkra" projekt och vilka risker man bör ta. Men det kan finnas skäl för stiftelsen att analysera sina avvägningar i detta avseende.

SSFs satsningar styrs av fleråriga strategier som utgör en ram för programutlysningarna. Strategiarbetet har utvecklats över åren. Den senaste strategin för 2012–2017 togs fram i en transparent process där olika intressenter hade stora möjligheter att göra inspel. Detta förefaller emellertid främst ha utnyttjats av forskare och lärosäten. Följden tycks ha blivit en alltför forskarstyrd strategiprocess. Vi har fått olika signaler om näringslivets medverkan. På vissa områden har näringslivsföreträdare varit aktivt engagerade och påverkat strategin, på andra områden tycks näringslivets medverkan ha varit betydligt mindre, kanske därför att man inte varit tillräckligt medveten om den pågående processen. SSF bör göra ytterligare

ansträngningar för att aktivera näringslivet i strategiprocesserna. Det är då viktigt att försöka anpassa sig till de förändringar som skett i näringslivets struktur när stora företag blivit alltmer av "sammansättningsfabriker" där stora delar av verksamheten "outsourcats". Det innebär att kunskaperna om vilken forskning som har näringslivsrelevans har blivit alltmer decentraliserade.

Den av SSF finansierade forskningen förefaller hittills inte ha gett mer betydande bidrag som kunnat utnyttjas av näringsliv och samhälle i övrigt, trots att den förmodligen varit av stor *potentiell* vikt. Det kan bero på att det ännu inte gått tillräcklig tid sedan forskningsprojekten avslutats. Men ett annat skäl är förmodligen otillräcklig näringslivs- och samhällsrelevans för många projekt som formulerats av forskarna själva utan närmare kontakt med potentiella avvärmare. SSF bör därför ta ytterligare initiativ för att stärka kontakterna med näringsliv och samhälle i övrigt när det gäller att formulera forskningsfrågor och också för att få till stånd mer medverkan av avvärmarna under projektens gång (till exempel i rådgivande funktioner). Ytterligare ansträngningar för att förbättra informationen om forskningsresultaten från finansierade projekt bör också göras.

Ett sätt att öka stiftelsens kunskap om vilka områden som man i näringslivet ser som mest relevanta vore att tillskapa ett *näringslivsråd*. Det skulle kunna fungera som bollplank för både verkställande ledning och styrelse. Rådet kunde bestå av forskningschefer i såväl större företag som några mindre sådana. En sådan medverkan kan göra det lättare både att få näringslivet att delta i strategiarbetet och att mer aktivt engagera sig i såväl bedömningarna av olika projekt som nyttiggörandet av resultaten.

Näringslivsrepresentationen i *styrelsen* bör också stärkas. Sedan 2009, då reglerna för nomineringar till styrelsen ändrades så att de görs av främst forskningsråden, lärosäten och akademierna (KVA och IVA) har andelen styrelseledamöter med näringslivsbakgrund minskat kraftigt. Det harmonierar dåligt med verksamhetens ändamål att främja forskning av strategisk relevans. De nominerande parterna förutsätts visserligen "samråda med varandra i syfte att uppnå en allsidig sammansättning i styrelsen när det gäller kompetens och kön", men dessa bestämmelser förefaller inte tillräckliga. Stadgarnas formulering om styrelsens sammansättning bör skärpas så att det uttryckligen slås fast att styrelsen ska bestå av både personer med akademisk kompetens och personer med erfarenhet från näringsliv/industri och samhälle. Det är viktigt att få in några tunga näringslivsföreträdare (forskningschefer) i styrelsen. Det skulle öka sannolikheten för att den forskning som SSF finansierar ska vara av intresse för näringslivet. Styrelsens majoritet bör dock fortfarande bestå av akademiska företrädare, eftersom det ökar sannolikheten för att strikta krav på vetenskaplig kvalitet och långsiktighet upprätthålls.

Trots den öppna strategiprocessen och att den antagna strategin sedan styr kommande programutlysningar, kunde kunskapen om kommande utlysningar vara bättre i forskarsamhället. Ofullständig kunskap försvårar planeringen för forskare och lärosäten. Det blir främst redan existerande forskargrupper som kan söka bidrag, medan det är svårare att hinna etablera nya forskarkonstellationer och bygga upp nya kontakter med näringslivet inför ansökningar. SSF borde försöka ge forskarna bättre information, och därmed bättre möjligheter till framförhållning, om kommande utlysningar.

Besluten om vilka bidrag som ska beviljas bereds i särskilda beredningskommittéer. Våra intervjuer har gett ett samstämmigt intryck av ett väl fungerande och professionellt *beredningsarbete*. Särskilt den vetenskapliga bedömningen med hjälp av externa utländska sakkunniga tycks vara av hög klass. Den praktiska relevansen bedöms framför allt av beredningskommittéerna själva. Även detta tycks fungera väl. Dock förefaller det som om bedömningen av näringslivsrelevans spelar mindre roll på livsvetenskapsområdet, vilket kan förklara varför SSFs roll här förefaller ligga ganska nära Vetenskapsrådet.

SSF har ett *kansli* på 16 personer. Vår bedömning är att kansliet arbetar med stor effektivitet. Samtidigt är det viktigt att kansliet har tillräcklig kapacitet. Det är möjligt att den nuvarande kapaciteten begränsar den takt och flexibilitet med vilken nya utlysningar kan göras. Kansliet skulle förmodligen också kunna spela en större roll när det gäller att biträda de forskare som fått bidrag med kommunikation och nyttiggörande. Sådana aktiviteter utförs idag främst på lärosätena, men SSFs speciella roll borde ge underlag för att bygga upp en specifik kompetens när det gäller kommunikationen med näringslivet. Ett kansli med större analyskapacitet kan också innebära större möjligheter till omprioriteringar när det finns skäl för det.

Hur ska man se på SSFs framtida roll? Med en planerad utdelningstakt på drygt 700 miljoner kronor per år kan medlen antas räcka fram till ungefär 2028. Vi delar SSFs uppfattning om att man inte bör dra ner bidragsvolymen till en låg nivå om det krävs för att fortleva för evigt. Men vi ser inte heller några starka argument för att med nuvarande resurser öka den årliga bidragsvolymen till 1 miljard kronor per år på det sätt som just beslutats och därmed göra slut på kapitalet tidigare, omkring 2025/2026.

En fråga som aktualiserats av SSFs ledning är om stiftelsen kan *återkapitaliseras*, alltså om staten (eller andra) kan tillföra nya medel så att stiftelsen kan bli kvar som en betydande forskningsfinansierare på lång sikt. Vi ser goda argument för det. SSF har byggt upp en väl fungerande verksamhet. Det finns ett behov av en aktör som gör strategiska forskningssatsningar på områden som man tror kommer att ge tillämpningar av nytta för näringsliv och samhälle i övrigt. Det är enligt vår uppfattning bättre att sådana beslut tas av en oberoende aktör på armlängds avstånd från politiken som SSF än av politiker eller politiskt styrda myndigheter. Det är ett starkt argument för att SSF ska ges resurser att fortsätta en verksamhet på ungefär nuvarande nivå också i ett längre tidsperspektiv. Men i så fall bör stiftelsen vässa sin roll och stärka sina kontakter med näringsliv och samhälle i syfte att i högre grad än nu trygga att forskningen är relevant för de potentiella avnämarna. Det innebär också att SSF i högre grad än som varit fallet hittills bör göra återkommande utvärderingar av vilka effekter den finansierade forskningen har gett.

KÄLLFÖRTECKNING

Skriftliga källor från SSF

- Activity Report (2005).
- Amorim, J. (2009), *Nuvärdesanalys av tre offentliga forskningsstiftelser*, Stiftelsen för strategisk forskning.
- Amorim (2014a), SSF Akademi-granskning 140307, ppt.
- Amorim (2014b), e-post 141015.
- Attestordning. Fastställd 2013-11-05.
- Arbetsordning för styrelsen. Fastställd 2013-09-17.
- Förslag på ny styrelse (Dnr zA13.0048).
- Hultman (2014a), *Sammanställning över de åtgärder som SSF har vidtagit med anledning av den extraordinära granskningen från 2012/2013 som akademierna utförde*, 2014-02-14.
- Hultman (2014b), Självvärdering SSF 140423.
- Hultman (2014c), Granskning_SSF_15MAJ2014_VD, ppt.
- Instruktion för arbetsgrupper 2013-09-17 (SSF).
- Kommunikation angående ledamot till styrelsen (Dnr zA13.0048.004).
- Könsfördelning BK (statistik från Stiftelsen 2014-03-12).
- Personalhandbok fastställd av styrelsen 2014-09-19, reviderad 2014-05-16.
- Samtliga styrelseprotokoll från stiftelsens styrelsemöten februari 2003–september 2014.
- Stiftelsens stadgar, inklusive ändringar.
- SSF Verksamhetsberättelse 2012.
- SSF Verksamhetsberättelse 2013.
- SSF (2006), *Strategisk plan antagen av stiftelsens styrelse den 28 april*, Stockholm.
- SSF (2007), Utvärdering av Individual Grants for the Advancement of Research Leaders - INGVAR – med avseende på utformning, urvalsprocess och ledarskapsprogram. Bilaga 1 till rapporten *Framtidens forskningsledare. Bakgrund, genomförande och utvärdering av ledarskapsutvecklingsprogrammet 2001–2006, Individual Grants for the Advancement of Leaders (INGVAR)*.
- SSF (2008), *Var blev ni av ljuva drömmar? En utvärdering av SSF:s satsning på den biomedicinska forskarskolan*.
- SSF (2012), *Research Strategy 2012–2017*, Stockholm.
- SSF (2014), *SSF utbetalt t.o.m. 2013 (procent)*, kompletterande statistik 2014-09-15,
- Styrelsens delegationsordning. Fastställd 2013-11-05.
- VD-instruktion. Fastställd 2013-09-17.
- Ytterligare namnförslag till styrelsen (Dnr zA13.0048.003).

Övriga källor

- Benner, M. (2005) "En ny aktör söker sin roll", i Sörlin, S. (red.), *I den absoluta frontlinjen*, Bokförlaget Nya Doxa.
- Deiacio, E., Benner, M., Geschwind, L., och Karlsson, K.A. (2008), *Att komma igång med strategiska forskningsmiljöer. En analys av SSF:s satsning på strategiska forskningscentra*. Arbetsrapport. Sister.
- Ernst & Young AB (2011). *Styrelsearbete i stiftelser*.
- Ernst & Young AB (2012). *Stiftelsen för Strategisk Forskning. Utredning gällande Lagen om offentlig upphandling, diarieföring av avtal m.m.* Granskningsrapport 2012-10-15.
- Faugert & Co utvärdering AB (2008), *Effekterna av SSFs stöd till tio nationella nätverksprogram inom biomedicin och bioteknik. Slututvärdering av ett framsynt och unikt initiativ*.
- Hägglund S. (2000). *Tio forskarskolor. Ett förslag till utvecklingen av forskarutbildningen*. Delrapport 17 april 2000, reviderad den 30/4.
- IMD (2013), *World Competitiveness Yearbook*, World Competitiveness Center, IMD Business School, Lausanne.
- Konkurrensverkets beslut 2014-06-03. Dnr 456/2012.
- Krugman, P. (1997), *Pop internationalism*. The MIT Press.
- Kylberg L., Holmstedt P., Palmér B., Magnasson C. (2006). *ProViking – utvärdering av ett nytt arbetssätt*, SSF.
- KVA (2003), *Stiftelsen för strategisk forskning – en granskning av verksamheten 1998-2002*, Rapport 2003:2.
- KVA/IVA (2013a), *Stiftelsen för Strategisk Forskning – en särskild granskning av stiftelsens marknadsföring, representation och beslutsprocesser*. Granskningsrapport.
- KVA/IVA (2013b), *Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet*. Granskningsrapport.
- Lundberg, L. (1999), *Sveriges internationella konkurrenskraft*, Långtidsutredningen, Bilaga 5.
- Ministry of Education (2014), *Life Science Investments in Sweden*, Regeringskansliet.
- Proposition 2008/09:84 Stiftelser – frågor om registrering och tillsyn, m.m.
- Pålsson, C. M. (2005), "Strategisk teknisk forskning – förnyelse av ett historiskt arv", i Sörlin, S. (red.), *I den absoluta frontlinjen*, Bokförlaget Nya Doxa.
- Rask, L. (2013), *Utvärdering av forskningsprogrammet ProViking2 som finansieras av Stiftelsen för Strategisk Forskning 2008–2013*, SSF Dnr: PV08-0000.044.
- Sölvell, Ö, (2014) "Löfven måste rädda life-science industrin", Svenska Dagbladet, 29 september.
- Sörlin, S. (2005a), "Stärkt konkurrenskraft?" i Sörlin, S. (red.), *I den absoluta frontlinjen* (2005), Bokförlaget Nya Doxa.
- Sörlin, S. (2005b), "Konturer av kunskapssamhället" i Sörlin, S. (red.), *I den absoluta frontlinjen* (2005), Bokförlaget Nya Doxa.
- Sörlin, S. (2005c), "En bok om forskningsstiftelser och forskning - inledning", i Sörlin, S. (red.), *I den absoluta frontlinjen* (2005), Bokförlaget Nya Doxa.
- Technopolis (2014), *The Swedish Foundation for Strategic Research: An Analysis of Its Impact and Systemic Role*, SSF.

- Vetenskapsrådet/SSF (2010) Evaluation of Swedish Research in Mathematics Funded by the Swedish Research Council or the Swedish Foundation for Strategic Research during the Years 2002–2006. Vetenskapsrådets rapportserie 16:2010.
- WEF (2013), *The Global Competitiveness Report 2013–2014*, World Economic Forum.

Webbsidor

- DN, "Festfixaren fick en kvarts miljon varje månad", 2012-08-14
<http://www.dn.se/ekonomi/festfixaren-fick-en-kvarts-miljon-varje-manad/>.
- ProViking, [http://www.chalmers.se/hosted/proviking-sv/om-proviking/vision-och-mal\(140919\)](http://www.chalmers.se/hosted/proviking-sv/om-proviking/vision-och-mal(140919)).
- SSF, Nyheter, <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2013/Hyser-en-beundran-for-stiftelsen/> Hämtad 141028.
- SSF, Kansli, <http://www.stratresearch.se/sv/Om-SSF/Kansli/>. Hämtad 141010.
- SSF, Nyheter: <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2012/Rambidrag-blir-Synergy-grants>.
- SSF, Pågående forskning, <http://www.stratresearch.se/sv/Pagaende-forskning/Rambidrag>.
- SSF, Nyheter, <http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Nyheter/2009/Jubilar-med-djarva-program>.
- SSF, <http://www.stratresearch.se/sv/Bidragsguide/Utlysningar/2014/Bidrag-for-forskningssamarbete-med-Sydkorea>.
- SSF, pågående forskning, <http://www.stratresearch.se/sv/Pagaende-forskning/Individuella-bidrag>.
- SSF, pågående forskning, <http://www.stratresearch.se/en/Pagaende-forskning/ProViking1/> (140919).
- SSF, startsida, forskning (Industrial PhD 2014), [http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Forskning/?IFrameUrl=http://web.ssf.3ddata.se/pa%ge.asp?goto=Utlysning.&eid=QHU9MSBGB25kSUQ9MjQ5\(141114\)](http://www.stratresearch.se/sv/ssf/Forskning/?IFrameUrl=http://web.ssf.3ddata.se/pa%ge.asp?goto=Utlysning.&eid=QHU9MSBGB25kSUQ9MjQ5(141114)).
- Swedish Brain Power, <http://swedishbrainpower.se/om-natverket/> (141125).

Personer som har lämnat information till granskningen

I alfabetisk ordning och intervjudatum inom parantes.

- Joakim Amorim, programchef på stiftelsens kansli (140515)
- Maria Anvret, ledamot i stiftelsens styrelse sedan 2010 (140512)
- Inger Florin, forskningssekreterare på stiftelsens kansli (140516)
- Peter Gudmundson, rektor Kungliga Tekniska Högskolan sedan 2007 (140514)
- Elisabeth Haggård, ledamot och ordförande i flera beredningskommittéer (livsvetenskaper) (140904)
- Lena Holmberg, ledamot i beredningskommitté respektive ordförande i programkommitté (IT) (140903)
- Lars Hultman, vd för stiftelsen sedan 2013 (140515)
- Olof Lindgren, forskningssekreterare på stiftelsens kansli (140516)

- Helena Malmqvist, ansvarig för samordning av ABB Sveriges externa forskningssamarbeten, ledamot beredningskommitté (materialteknik) (140903)
- Sara Mazur, chef för Ericsson research (140903)
- Staffan Normark, vd för stiftelsen 1999–2005 (140602)
- Ingrid Petersson, GD Formas sedan 2013, f.d. ansvarig för samhällskontakter på Astra Zeneca (140904)
- Lars Rask, vd för stiftelsen 2005–2012 (140602)
- Eva Regårdh, kommunikationschef på stiftelsens kansli (140527)
- Göran Sandberg, verkställande ledamot KAW och professor i fysiologisk botanik vid Umeå Plant Science Centre (140902)
- Pia Sandvik, ledamot i stiftelsens styrelse sedan 2010 (140526)
- Lena-Kajsa Sidén, analytiker på stiftelsens kansli (140516)
- Olle Stendahl, ledamot och ordförande i flera beredningskommittéer (livsvetenskaper), ordförande i halvtidsutvärderingen av strategiska forskningscentra, styrelseledamot i stiftelsen 1997–1999 (140903)
- Johan Sterte, rektor vid Luleå Tekniska universitet sedan 2009 (140602)
- Maria Strömme, bidragsmottagare Framtidens forskningsledare (140904)
- Harriet Wallberg, ordförande i stiftelsens styrelse sedan 2013 (140512)
- Olle Viktorsson, ledamot av flera berednings- och programkommittéer (IT) (140904)
- Anders Ynnerman, ledamot i stiftelsens styrelse sedan 2013 (140513)
- Tomas Åström, vd Faugert & Co (Technopolis) (140527)